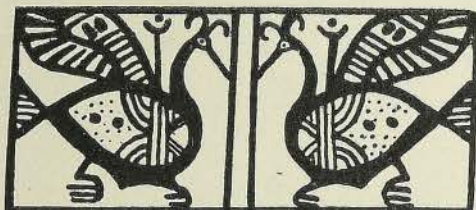

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Ν. ΚΑΛΗΣΠΕΡΑΣ, ΣΠ. ΚΑΜΗΛΕΡΗ, Ε. Ν. ΠΛΑΤΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ, J. GAIST, ΑΝΘΟΥΛΑ ΖΟΛΔΕΡ, ΣΤΕΛΛΑ ΜΑΡΙΝΑΚΗ, ΝΙΚΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, Α. ΘΩΜΑΣ, ΙΑΚ. ΚΥΡΕΩΤΗΣ, Μ. ΤΑΝΝΕΛΛΙ

184

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 65900

Ἐτησία συνδρομὴ	£1,500 μίλς
Ἐτησία συνδρομὴ διὰ βιβλιοθήκης, σχολεία, ὀργανισμοὺς	£2,000 μίλς
Ἐτησία συνδρομὴ ἐξωτερικοῦ	£2,500 μίλς
Τιμὴ Τεύχους	£0.250 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.
Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Τ. Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ: Κερήνεια	109
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου	110
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Ὁ γυρισμὸς τοῦ αἰγμάλωτου (διήγημα)	112
Ν. ΚΑΛΗΣΠΕΡΑΣ: Λυρικά — Ὁ δῦσκολος ὁρόμος τοῦ Σπύρου Καμηλλέρη	115
ΣΠ. ΚΑΜΗΛΛΕΡΗ: Λυρικά	116
Ε. Ν. ΠΛΑΤΗ: Ἀλκ. Γιαννόπουλου «Ἡ Σαλαμάντρα»	120
COSTAS STERGIOPOULOS (μετ. J. Gaist): Τρία ποιήματα	125
ΑΝΘΟΥΛΑΣ ΖΟΛΔΕΡ: Μὴ θλίβεσαι	126
ΣΤΕΛΛΑΣ ΜΑΡΙΝΑΚΗ: Ἐνημέρωση	127

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Ν. Ὁ ρ φ α ν ί δ η: Ἐλευθερία καὶ πόνος — Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Κ. Σπυριδάκις — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Γ. Χ α τ ζ η κ ω σ τ ή: Γ. Θ. Βαφόπουλου «Σελίδες αὐτοβιογραφίας» — Ἀ. Θ ω μ ά: Τ. Γεωργίου «Παραλλαγὲς πικρῆς δόδυνης» — Ἰ α κ. Κ υ θ ρ ε ώ τ η: Νάγιας Ρούσου «Μνήμες πολέμου» — Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Δημ. Γιάκου «Ἀντιήρωες» — Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Τ. Ἀθανασιάδη «Οἱ Φρουροὶ τῆς Ἀχατίας» — ΑΝΤΑ-ΠΟΚΡΙΣΗ — Μ. Ianeli: «Ἐνα βιβλίον ποιήματα, ἕνα βιβλίον διηγήματα, καὶ δύο γυναῖκες — ΔΙΟΡΘΩΣΗ — ΓΕΝΙΚΑ.

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

Οἱ νέες ποιητικὲς συλλογὲς τοῦ Γιώργου Σάντη

1. ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΚΑΙ ΛΥΡΙΚΑ (Προῖον πώλησης ὑπὲρ τῶν προσφύγων).
2. Τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς (Ποιήματα τοῦ Κόσμου καὶ τῆς Κύπρου).

Διατίθενται εἰς τὰ Κεντρικὰ Βιβλιοπωλεῖα, περὶπτερα καὶ εἰς τὸ Γενικὸν Πρακτορεῖον Τύπου καὶ ὑποκαταστήματα.

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα «ΘΕΟΠΡΕΣΣ» Λτδ., Τηλ. 44940 - 48883, Λευκωσία

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα: ΦΡΙΞΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΣΤ'

ΓΕΝΑΡΗΣ 1976

ΑΡ. 184

ΚΕΡΗΝΕΙΑ

Στήν Κερήνεια ἔχω ἀφήσει τὴν καρδιά μου
Οἱ ρίζες μου θαθειά εἶναι στήν Κερήνεια
Ἦ σκέψη καὶ τὸ εἶναι μου δεμένα
Μὲ τοὺς παλμούς τοὺς κραδασμούς τὸ φῶς της
Μ' ἀκρογιαλιές, βουνὰ λεμονοδάση
Χωριά - φωληές θνητῶν εὐτυχισμένων
Μὲ ἔσωκλήσια, ρυάκια, μάρμαρα κι' ἀνθρώπους

Ἐπανάρχαιος γενιάς κι' ὁμορφῆς φύτρας.
Κι' ἡ μνήμη μου δεμένη μὲ τὸν χρόνο
Μὲ συνεπαίρνει σὲ παλιές ἡμέρες
— Πρόσωπα παιδικὰ καὶ πικρὰ χρόνια
— Χρόνια πικρὰ στήν πιὸ γλυκειά τους γεύση —
— Τὸ πατρικὸ τὸ σπίτι (πού ἔχουν ὄλοι
Ἄφήση γιὰ ἓνα ἀγύριστο ταξίδι)
Ἦ μάνα μαυροφόρα, ἡ γλυκειά μάνα
Τὰ δέρφια κι' πατέρας, κι' ὄλα τὰ ψυχα
Σέμι ἄρμονία δεμένα ὑπερκόσμια,
Γρηῶλες μὲ μαντῆλες κι' ἡ ἔκκλησία
Τῆς Ἁγίας Εἰρήνης πού λαμπάδα
Κρατοῦσα μὲ τὰ «ἅγια τῶν Ἁγίων»,
Τοῦ δειλινοῦ τὸ σήμαντρο σημαίνει
Πάντοτε τὴ γαλήνη στήν καρδιά μου
Γαλήνη κι' ὁμορφιά καὶ νοσταλγία
Ἄλλοτινῶν καιρῶν πού δὲν γυρᾶνε.

Καὶ πῶς θὰ ζήσω δίχως τὴν Κερήνεια;
Ἦ Κερήνεια γιὰ μένα ἦταν Λιμάνι
Ἦ κόσμος μου ὄλος ἦταν ἡ Κερήνεια
Ἦταν γιὰ μένα ἡ Ἀρχὴ κι' ἦταν τὸ Τέρμα
Ἦ χώρα ἦταν τῶν πιὸ κρυφῶν μου ὀνείρων
Ρίζα Πατρίδα καὶ Ζωὴ καὶ Τάφος.

Ἄντιο Κερήγεια, ξέρω ὅπου καὶ νᾶμαι
 Ἡ φυγή μου σ' ἔσέ θά φτερουγίζῃ
 Καθὼς τὰ σπουργιτάκια φτερουγίζουν
 Μὲ τ' ἄλλα τὰ πουλιά, τὰ χελιδόνια
 Στὰ περιβάζια τῶν λευκῶν σπιτιῶν, στὰ δέντρα
 Σὲ θάμπος μᾶς μακάριας εὐλογίας.
 Τὸ ξέρω ὅπου κι' ἂν πάω θά μεταφέρω
 τὸ φάντασμά σου μέσα στὴν καρδιά μου
 Καὶ σὺ θά μὲ τραβᾷς καθὼς μαγνήτης
 Μὲ δύναμη ὑπεράνθρωπη τοῦ μόνο
 Ὅσοι εὐτύχησαν γὰρ σ' ἔχουν ἀγαπήσει
 Καθὼς ἐγὼ μπορεῖ μόνο νὰ νιώσουν.

Εἶπα ἄντιο Κερήγεια καὶ τὸ ξέρω
 Πῶς προσφέρω ἓνα μάταιο ἄντιο
 Πῶς λέω ἓνα ματωμένο ἄντιο
 Ὡς ματωμένη σὺ Κερήγεια
 Ἄπ' τὴν πληγὴ τοῦ ἀνόσιου βαρβάρου.

Τ. Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

2. 3. 1975

ΤΗΣ ΓΛΥΚΕΙΑΣ ΧΩΡΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

I

Ἐρωτας μέγιστος:
 γεννήθηκεν ἡ Κύπρος.

II

Ἡ Κύπρος εἶναι μιὰ σταγόνα
 κάτω ἀπ' τὸ κάθε πέλιμα
 φυσᾷ τὸ πέλαγος καὶ τὴ χτενίζει
 μὲ μνῆμες
 τ' ἀκρωτήρια της γυμνάζονται μ' ἐφήβους
 καὶ μιλοῦν μὲ πρωῖες
 οἱ κόλποι κοιμοῦνται στὸ λάδι
 τῶν πράσινων μαλλιῶν
 ἡ Κύπρος πολλαπλασιάζεται
 στὸν χάρτη.

III

Ἡ θάλασσα τῆς Σαλαμίνας εἶναι μιὰ ὀριζόντια εὐτυχία τὸ μεσημέρι
Τὸν Αὐγουστο κρατάω ἀπ' τὸ μανίκι καὶ γελάμε.

IV

Ὅταν ἐκθέτω μὲς στὸν ἥλιο τῆς Ἀμμόχουστος τὸ σῶμα μου
μπαίνουν στοὺς πόρους μου σὶ φλογέρες
τοῦ ἀγέρα μὲ τὸν ἄμιμο,
ζυμώνουν τὸν κόκκινο ἄρτο τῆς Κυριακῆς·
μὲ πιέξεις καὶ ρέει ὁ ἥλιος
κι' ἡ φλόγα τοῦ καλοκαιριοῦ.

V

Τὸ φῶς δὲ δίνει σκιές στὴ Σαλαμίνα·
πλάθει καινούργιο φῶς.
Τ' ἀγάλματα τ' ἀποκεφάλισε τὸ φῶς,
τὰ κύματα τ' ἀνάλυσε τὸ φῶς,
τὸ φῶς, τὸ φῶς.

VI

Μέσα στὸ κύμα ἀντιπαλεύω μὲ τὸν ἥλιο
καὶ μὲ τὴν ὀμορφιά σου, Κύπρος θερινή·
μᾶς ξεγυμνῶνῃς τὴν ψυχὴν ἀπ' τὰ πουκάμισα τῶν ἀριθμῶν
καὶ τῶν διαδρόμων.

VII

Εὐτυχισμένα τὰ φιλιὰ στὴν πεταλούδα τῶν χειλιῶν σου,
θάλασσα ἔκπαγλη μὲ γόνιμους γοφούς.
Μηροὶ γυμνοὶ ἐπιπλέουν δίχως ψεύδη καὶ σταγόνες φθινοπώρου
πάνω στὴν παλάμη σου
μ' εὐνοια καὶ μουσικὰ συνθήματα θητείας ἐρωτικῆς.
Ἀνάσκελα κοιμᾶται ὁ ἥλιος μὲς στὰ μαστιγώματα τῶν φύλλων
καὶ τῆς ἄμιμου,
γνωμοδοτεῖ σὲ πλάτες εὐτυχεῖς,
μικρὸ μου μέτωπο, Κερύνεια.

VIII

Ἡ Κύπρος εἶναι ἡ τελευταία σταλιὰ τῆς μεσημβρίας.

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΥ

(διήγημα)

Σίφουνας οί ἔθνοφρουροί ποδοπατοῦσαν τὰ ἐχθρικά φυλάκια. Δὲν τοὺς σταματοῦσε κανένα ἐμπόδιο. Τὰ ὀχυρωματικά ἔργα κι' οἱ παγίδες ἦταν γι' αὐτοὺς παιγνίδια. Ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ πᾶν. Κι' εἶχαν πολλὴν ψυχὴ, περίσσεμα ψυχῆς. Τὰ τάνκς περᾶσανε ἀπὸ πλάι κι' ἀνοιχτήκανε στὸν κάμπο. Ξερνούσανε τὴ φωτιά καὶ τὸν ὄλεθρο ἀσταμάτητα. Ποιὸς συγκρατᾶ τὸ διάβολο ἔβαν μανιάση;

Κάποτε οἱ ἔθνοφρουροί κοντέψανε στὸ δεῦτερο τούρκικο χωριό. Χωρὶς ἀνασεμιά τὸ θαρούσανε ἀπὸ ἕλες τίς μεριές. Ὁ ἐχθρὸς τάχασε κι' ἄρχισε νὰ ὑποχωρῇ πρὸ γρήγορα. Κόντευε πιά τὸ σκοτάδι, πού βοηθοῦσε τοὺς ἴδικούς μας. Τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα στριφογυρίζανε ἀπάνω, μὰ δὲ μπορούσαν νὰ χτυπήσουν. Ἡ ζημιὰ θάταν καὶ γιὰ τοὺς δύο. Τὸ πρῶτο τάνκ πλησίασε κι' ἔβλεπε τὰ πρῶτα σπίτια, ἀφοῦ κατέστρεψε τίς σειρὲς τῶν ἐχθρικῶν πολυβολείων.

Σὲ μιὰ στιγμή στὸ δεξι ἄκρο σταμάτησε τὸ πολυβολίδι. Ἡ διμοιρία προχωροῦσε μὲ προσοχή.

— Δικοί σας εἶμαστε, Ἕλληνες, ἀκούεται μιὰ φωνὴ ἀπὸ μιὰ μάντρα, κάπου διακόσια μέτρα πρὸ πέρα ἀπὸ τ' ἀκρινὸ νεόκτιστο σπίτι.

— Ἀκοῦς τίποτα, λοχία; ρωτᾷ ὁ λοχαγὸς πρὸς προπορευόταν.

— Κάποιος φωνάζει ἀπὸ τὴ μάντρα.

— Κάνε νόημα στὸ τάνκ.

Δὲν τέλειωσε τὴν προσταγὴ του ὁ λοχαγὸς καὶ τρεῖς ἄντρες πεταχτήκανε ἀπὸ ἓνα ἀνοιγμα τῆς μάντρας μὲ ψηλά τὰ χέρια, πού τ' ἀνεμίζανε μὲ χαρούμενο τρόπο παρὰ μὲ κείνη τὴ δειλὴ χειρονομία τῆς παράδοσης.

— Πλησιάστε, τοὺς φωνάζει ὁ λοχαγός.

— Γιάννη, θεῖτε Γιάννη... δὲν εἶσαι ὁ Γιάννης; ξεστομίζει ὁ λοχίας, ἓνα ξανθὸ παλληκάρι, κι' ὄρμα πάνω στὸν ἓνα καὶ τὸν ἀγκαλιάζει.

Μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς ἀστραπῆς δοθήκανε οἱ ἐξηγήσεις. Ἦταν κι' οἱ τρεῖς αἰχμάλωτοι. Τοὺς πιάσανε πρὶν δέκα χρόνια οἱ Τούρκοι, τότε πού ξεσηκωθήκανε οἱ δύο φυλὲς στὴν Κύπρο. Οἱ ἴδιοι τοὺς τοὺς νομίζανε πεθαμένους. Οἱ Τούρκοι δὲν τοὺς δηλώσανε πουθενὰ καὶ τοὺς κρατήσανε νὰ κάμνουν ὀχυρωματικά ἔργα στὶς διάφορες περιοχὲς τοὺς: σκάψανε τὴ γῆ καὶ φτιάξανε τουνέλια, ἀνοίξανε ἀβλάκια, πού τὰ ταιμεντόσανε, στήσανε πολυβολεῖα.

— Δυὸ νὰ τοὺς πᾶνε πίσω στὴν πόλη, οἱ ἄλλοι ἐμπρός. Τὸ τάνκ προχώρησε, προστάζει ὁ λοχαγός.

Ὁ λοχίας μ' ἓνα ὄπλιτη τοὺς ὀδήγησε πρὸ πέρα. Ἐνα λαντρόδερ, πού πήγαινε γιὰ πυρομαχικά, τοὺς μετέφερε στὸ ἀρχηγεῖο.

**

Τὸ σπίτι του βρισκόταν στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Τὸ ἔκτισε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ πατέρα καὶ τοῦ μεγάλου του συγγενολογιοῦ. Κι' ἐκεῖ παντρεύτηκε κι' ἀπόκτησε τὸ πρῶτο του ἀγόρι. Ἐγίνε νοικοκύρης μὲ ὑπόληψη. Μὲς τὸ πρωῖνὸ φῶς, πού χρωμάτιζε τὸ σπίτι του μέσα σὲ κείνο τὸ μικρὸ του κῆπο γύρα ὀλόγουρα, μιὰ εὐτυχία ἀνάτελλε γεμάτη διαμάντια. Τὸ δροσερὸ ἄγέρι ζωντάνευε τὴν περιοχὴ δίπλα στ' ἀγγελικό φῶς. Ἐνας ἄγγελος κατέβηκε κι' ἔκαμνε τὸ γύρω γῶρο φανταστικὸ τοπίο. Ὁ γυρισμὸς εἶναι ἡ ὠραιότερη στιγμή τῆς κάθε μέρας. Μοιάζει μὲ τὸ αἶσθημα τῆς δημιουργίας. Τοῦτος ὁ σημερινός του γυρισμὸς ἦταν ἓνα μάτσο χίλιων τριαντάφυλλων γυρισμοί. Καὶ σκεφτόταν: τάχα θὰ τὸν ἀναγνώριζε ἡ γυναίκα του; μεγάλωσε τ' ἀ-

γόρι του; πήρε παράστημα, έγινε λεβέντης σαν τούς άλλους τῆς γενιάς του; Αὐτὸς γέρασε πρόωρα ἀπὸ τὰ θάνατα καὶ τὶς στερήσεις. Τί μ' αὐτό; Θάχε σὲ λίγα χρόνια τὸ γυιὸ τοῦ ἀντιστύλι. Τὸ δάκρυ κύλησε στὸ ρυτιδωμένο τοῦ πρόσωπο.

Πλησίασε τὸ σπίτι μὲ χτυποκάρδι. Μισοσχηματισμένες ζωγραφιῆς ἀπὸ τὰ περασμένα χορεύανε στὸ μυαλό του. Οἱ εὐτυχησμένες στιγμές. Νά! σὰ νᾶταν χτέες.

Καὶ ξαφνικὰ βλέπει ἀπ' τὰ ξύλινα κάγκελα τοῦ κήπου νὰ πετιοῦνται ἔξω στὸ δρόμο δυὸ παιδιὰ. Τὸ ἓνα τσίριξε, ἐνῶ τ' ἄλλο κοιτοῦσε νὰ τὸ καταπραῦνη μὲ κεῖνα τὰ ἔξοχα παιδικὰ λογάκια.

Μιά φωνὴ τὸν τάραξε.

— Ἐλάτε μέσα, μωρὰ μου...

Ἦταν ἡ φωνὴ τῆς γυναίκας του.

— Θεέ μου..., εἶπε καὶ σταυροκοπήθηκε,

Σταμάτησε τὸ δῆμα καὶ σκεφτόταν: ἂν ἔκανε λάθος, ἂν θάπρεπε νὰ παρουσιαστῇ, μήπως τᾶχει πραγματικὰ χαμένα καὶ δὲ νοιώθει τί κάνει, ποῦ πάει!

Τὸ μικρὸ ἔξακολουθοῦσε νὰ τσιρίζη. Ἡ μάνα ἔγῃγε ἀπὸ τὸ σπίτι νευριασμένη γιὰ νὰ μαζέψῃ τὸ παιδί.

— Ἄ! ἡ... γυναίκα μου... Θέκλα! φώναξε.

Ἡ γυναίκα γύρισε ταραγμένη. Τὸν κοίταξε. Κουνήθηκε δεξιὰ κι' ἀριστερά. Κι' ὕστερα ἔδγαλε μιὰν ἀναρθρῆ φωνὴ κι' ἔπεσε χάμω, ἐνῶ τὰ δυὸ μικρὰ τσιρίζανε τώρα πλαίι της.

Ὁ Γιάννης ἔτρεξε κοντὰ της.

— Τί διάλογο συμβαίνει; ἀκούεται μιὰ φωνὴ ἀπὸ τὴ θεράντα τοῦ σπιτιοῦ κι' ἓνας ἄντρας ξεπρόβαλε.

Ὁ Γιάννης κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά του τὴ Θέκλα καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὴ συνεφέρῃ.

— Νερό, φώναξε, Φέρτε νερό. Λιποθύμισε.

— Βρὲ... Γιάννη, ἐσὺ εἶσαι; λέει μὲ ὄλάνοιχτα μάτια ὁ ἄλλος ἄντρας, ὁ Πετρῆς, ὁ ἐργολάβος τοῦ χωριοῦ, ποῦ ἦταν μακρυνὸς συγγενῆς τοῦ Γιάννη καὶ παλιὸς φίλος στὰ χρόνια τῆς πρώτης νιότης.

— Νερό εἶπα...

Τὰ παιδιὰ τσίριζαν. Ἡ γειτονιά ξύπνησε. Οἱ πόρτες ἀνοίξανε...

**

Κάθονταν οἱ τρεῖς στὸ τραπέζι. Μιά γειτόνισσα πήρε τὰ δυὸ μωρὰ σπίτι της. Ἡ θειά τοῦ Γιάννη, ποῦ δυστύχησε ἀπὸ καιρὸ καὶ δοηθοῦσε στὸ σπίτι γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί, τοὺς ἔφερε καφέ καὶ παξιμάδι. Μιά ἀτμόσφαιρα, σωστὸ μολύδι, καθόταν πάνω στὸ κεφάλι τους. Οἱ τοῖχοι γέρνανε καὶ τοὺς πιέζανε. Καὶ τὰ τρία πρόσωπα κοιτοῦσαν τὸ ἀλατζένιο τραπέζομάντηλο μὲ ἓνα βλέμμα ἀπελπισμένο.

Πρῶτος μίλησε ὁ Πετρῆς.

— Ἄκουσε, Γιάννη. Φίλοι εἶμαστε, μακρυνοὶ συγγενεῖς, προπαντὸς ἄνθρωποι λογικοί!...

— Χμ!

— Ἄκουσέ με πρῶτα. Πέρασαν πέντε χρόνια ἀπὸ τότε ποῦ χάθηκαν πολεμῶντας. Εἶπαν πῶς σκοτώθηκαν. Σοῦ κάμανε τὰ μνημόσυνά σου ὅπως πρέπει. Σὲ κλάψαμε ὅλοι. Ἡ Θέκλα μαυροφοροῦσε πέντε ὀλόκληρα χρόνια. Τὰ πρῶτα χρόνια μάτι ἀνθρώπου δὲν τὴν εἶδε. Ἄλλὰ πόσο καιρὸ νὰ συντηρῇ τὸ σπίτι ὁ γέρος σου; Πέθανε κι' αὐτὸς μὲ τὴν πίσσα σου. Τ' ἀγόρι σου ἤθελε τὸ μεγάλωμά του. Καὶ μιὰ μέρα ὁ παπὰς ἔκαμε τὰ προξενία. Δὲν ξέρω γιατί διάλεξε ἐμένα. Τί νὰ τὸ πολυλογῶ. Δέχτηκα. Συμπαθοῦσα πάντα τὴ Θέκλα. Κι' ὕστερα ἐκτίμησα τὴν καρδιά της. Πέντε χρόνια σ' ἔκλαιε. Δὲν εἶναι μικρὸ πράγμα.

— Ναι!

Ἡ Θέκλα σηκώθηκε ἀπότομα τρέμοντας. Ἔσφιξε μὲ τὶς δυὸ παλάμες τῆς τὸ κεφάλι. Κοίταξε καὶ τοὺς δυὸ μ' ἓνα μισότρελλο βλέμμα καὶ κίνησε νὰ φύγη.

— Κάθησε, τῆς λέει προστακτικὰ ὁ Πετρῆς.

— Ναὶ κάθησε, Θέκλα, μὴ φεύγεις, τὴν παρακαλεῖ ὁ Γιάννης.

Ἡ Θέκλα κοίταξε τὸν Γιάννη μ' ἓνα τόνο λυπημένο καὶ κάθησε.

— Λοιπὸν, συνεχίζει ὁ Πετρῆς, δέχτηκα νὰ τὴν παντρευθῶ καὶ νὰ υἱοθετήσω καὶ τ' ἀγόρι τῆς, συγγνώμη τ' ἀγόρι σας.

— Τὸ γυιό μου;

— Ναί. Περίμενε γ' ἀκουσῆς. Λοιπὸν, τὸ μεγάλωσα καὶ τὸ ἔστειλε καὶ στὸ Γυμνάσιο τῆς Λευκωσίας. Καὶ θὰ τὸν σπουδάξω, ἀ ἔχει θὰ τὸν σπουδάσω.

— Τὸ γυιό μου;

— Τὸ γυιό μας πιά νὰ λές, Γιάννη, ἀπάντησε κάπως πειραγμένος ὁ Πετρῆς.

Ἡ Θέκλα σηκώθηκε. Τοὺς κοίταξε αὐστηρά.

— Κάθησε, τὴν παρακαλεῖ ὁ Γιάννης.

Ἐπάκουσε καὶ κάθησε.

— Ἄκουσε, Γιάννη, λέει ὁ Πετρῆς μὲ σταθερὴ φωνή. Τὸ δίκιο εἶναι μαζί σου. Εἶσαι ὁ πρῶτος τῆς ἄντρας. Ἔχεις ὅλα τὰ δικαιώματα. Ἀλλὰ σκέψου λογικά. Σύμφωνα μὲ τὸν νόμο ἦσουν νεκρός. Μποροῦσε πιά ἡ Θέκλα νὰ παντρευτῆ. Καλὰ ἔκαμε, σοῦ λέω. Τὴν ἀγαπῶ τὴ Θέκλα κι' ἔχουμε δυὸ κοριτσάκια. Κι' ἓνα...

— Ἀγόρι, τὸ δικό μου.

— Σὲ παρακαλῶ νὰ μὴ καταστρέψῃς τὸ σπίτι μου, λέει παρακλητικὰ ὁ Πετρῆς. Μεσολάβησε μὰ μολυβένια σιωπή.

Ἐαφνικὰ ὁ Γιάννης γυρᾶ καὶ ρωτᾷ τὴ Θέκλα.

— Ἐσύ, Θέκλα, τί λές;

Ἡ Θέκλα πέτρισε.

— Γιάννη, θὰ τὴν πάρουμε στὸ λαιμό μας, λέει τρέμοντας ὁ Πετρῆς.

— Ἡ σιωπὴ τῆς μὲ ἱκανοποιεῖ. Σημαίνει τὴ δυσκολία τῆς. Δὲ μπορῶ νὰ σκεπτῶ, δὲ μπορῶ ν' ἀποφασίσω.

Τὰ δυὸ παιδιὰ ξεφύγανε ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς γειτόνισσας καὶ μπήκανε τσιρίζοντας.

Ἡ Θέκλα ἔμεινε ἀκίνητη, σωστὴ πέτρα.

— Τὰ παιδιὰ, λέει ὁ Πετρῆς.

Ἡ Θέκλα ἐξακολουθοῦσε νὰ μένη ἀκίνητη. Ὁ Γιάννης γύρισε καὶ κοίταξε τὰ παιδιὰ. Δάκρυσε.

— Θέκλα, πάρε τὰ μωρά σου. Δικά σας ὅλα. Καὶ τὸ σπίτι μου. Ἀλλὰ τ' ἀγόρι μου ποῦ εἶναι, λέει ὁ Γιάννης.

— Στὸ μέτωπο, ἀπαντᾷ ὁ Πετρῆς. Πολεμᾷ.

— Τὸ ἀγόρι μου;

Ὁ Γιάννης κοίταξε ἀγριεμένος γύρω. Κάτι ζητοῦσε. Εἶδε τὸ δίκαννο στὸν τοῖχο. Τὸ πετροδόλησε μὲ τὴ ματιὰ του. Ὑστερα σηκώθηκε κι' ὄρμησε.

— Δόσε μου χαρτοῦτσες. Γρήγορα.

Ἄρπαξε τὸ δίκαννο. Ἡ φουρτούνα τὸν πλημμύρισε. Ὁ τόπος χοχλοῦσε.

Ἡ Θέκλα σηκώθηκε.

— Ποῦ πᾶς; τὸν ρωτᾷ.

— Νὰ σώσω τ' ἀγόρι μου, τ' ἀγόρι μου, τὸ γυιό μου.

Ἡ Θέκλα ἀγκάλιασε τὰ δυὸ παιδιὰ. Ὁ Πετρῆς ἄνοιξε τὸ συρτάρι κι' ἔδωσε στὸν Γιάννη δυὸ κουτιὰ χαρτοῦτσες. Αὐτὸς τὶς ἄρπαξε καὶ χύθηκε σὰν τὸ σίφουνα στὸ δρόμο.

— Νὰ σώση τ' ἀγόρι μας, μουρμούρισε ὁ Πετρῆς κι' ἔσκυψε τὸ κεφάλι του.

ΛΥΡΙΚΑ · Ο ΔΥΣΚΟΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ Μ. ΚΑΜΗΛΛΕΡΗ

Πριν από καμμιά 25ριά χρόνια ήρθε από το εξωτερικό κι εγκαταστάθηκε στη Λάρνακα ο κ. Σπύρος Μ. Καμηλλέρη, ανώτερος υπάλληλος της 'Αγγλικής 'Εταιρείας Κέϊμπλ "Έντ Γουάιαρλες.

Ευχάριστος, καλλιεργημένος και πολύγλωσσος, έδημιούργησε γρήγορα πολλούς έκλεκτούς φίλους. 'Ανάμεσά τους ο Παύλος και η Μάρω Βαλδασεριδη, ο Ζήνων και η Θεοδώρα Πιερίδη. 'Αγάπησε τη Λάρνακα σαν δεύτερη του Πατρίδα, κι' αγαπήθηκε από τους φίλους του κι' όταν άφυπρήτησε προτίμησε να παραμείνη στην πόλη μας αντί να επιστρέψη στην Πατρίδα του την Κέρκυρα.

Σεμνός κι' άθόρυβος δέν άφησε ν' αποκαλυφθή το μυστικό του πάθος για την Ποίηση. Για χρόνια, Όσοι εργάστηκαν μαζί του, δέν ήξεραν πώς ο κ. Καμηλέρη ήταν ένας γνήσιος λυρικός ποιητής που έγραψε κι' έδημοσίευσε ωραίους λυρικούς στίχους, κι' όταν, τυχαία, ένας συνάδελφος ανακάλυψε στη Βιβλιοθήκη Φανερωμένης μια ποιητική του συλλογή, τόν παρακάλεσε θερμά να μη αναφέρει σε κανένα γι' αυτή του την ανακάλυψη.

'Ο κ. Σπύρος Μ. Καμηλλέρη είναι σήμερα 74 χρόνων. Νεώτατος «Ίπευσε τόν Πήγασο» κι' έγραψε στίχους που έγιναν δεκτοί και δημοσιεύτηκαν στην Κερκυραϊκή 'Ανθολογία. τὰ είκοσιδυό του χρόνια, στην 'Αθήνα, διηύθυνε σαν τακτικός συντάκτης με τους Μένο Φιλήντα και Α. Παπαδήμα την μηνιαία Φιλολογική και Καλλιτεχνική 'Επιθεώρηση «Κριτική και Τέχνη» με συνεργάτες τόν Παλαμᾶ, τόν Τέλλο 'Αγρα, τόν Φάνη Μιχαλόπουλο, τόν Νίκο Προεστόπουλο, τόν Λαπαθιώτη, τόν Κατηφόρη, τόν Στέφανο Δάφνη κι' άλλους πολλούς νέους τότε λογοτέχνες.

'Ηταν τότε, το 1924, που με την ένθαρρυνση του μεγάλου του φίλου Κωστή Παλαμᾶ, που τόν εκτιμούσε ιδιαίτερα, και του Κ. Θεοτόκη, του Κ. Μπασιτᾶ και της Ειρήνης Δενδρινού, εξέδωσε την πρώτη του Ποιητική Συλλογή «Πρός τὸ Φῶς» που έγινε δεκτή από την Κριτική με πολύ κολακευτικά σχόλια.

'Η συλλογή ήταν διαιρεμένη σε τέσσερα μέρη — Τὰ θλιμμένα νιάτα — 'Αγάπη — τὰ Δυσουσιακά — Πρὸς τὸ Φῶς — δεμένα σε μιαν αρμονικὴν ενότητα.

'Ο Τέλλος 'Αγρας έγραψε μιαν ένθουσιαστική Κριτική για την ποίηση του νεαρού Καμηλλέρη, καθώς κι' ο Λουί Ρουζέλ στο Λίμπρ.

Οι στίχοι του κ. Καμηλλέρη είναι δουλεμένοι με αγάπη και μαστοριά, άθροί, μελωδικοί, ύποβλητικοί με καλοδιαλεγμένες λέξεις και καλοδουλεμένες ρίμες.

Σάν άνθρωπος που γνώριζε τη ζωή, που ήσπερε, αγάπησε και πόνεσε, φιλοσοφεί και καταγράφει τις συγκινήσεις του ήρεμα και συγχρατημένα, λικνίζει τόν πόνο του και τραγουδά τή θλίψη ή τή χαρά του, με φωνή χαμηλή, σόττο βότσιε, σε στίχους τονισμένους σε μελαγχολικό μνόνρε, στίχους τέτοιους που δέν άπαντούμε σήμερα πολύ συχνά.

'Υστερα από συνεχείς κι' άλλεπάλληλες παρακλήσεις μου έδέχθη να μου παραδώση μερικά άνέκδοτα ποιήματα που τὰ παρουσιάζω σήμερα.

'Από το 1924 δέν έχει δημοσιεύσει στίχους του κι' είναι με ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση που φέρνω σήμερα στο φῶς τὰ λίγα αυτά ποιήματα - θεήματα της πλούσιας λυρικής του φλέβας.

ΝΙΚΟΣ ΧΡ. ΚΑΛΗΣΠΕΡΑΣ

ΛΥΡΙΚΑ

ΘΕ ΜΟΥ! ΠΟΣΟ ΛΙΓΟΣΤΕΦΕ ΤΟ ΦΩΣ

Θέ μου! πόσο λιγότεφε τὸ φῶς
Μέσα στ' ἀχνὸ τὸ θράδι ποῦ μᾶς ζώνει·
Κάπου θὰ σιγοσβύνει ἕνας ρυθμὸς
Κι' ἔνα πάλιό τραγοῦδι θὰ τελειώνει.

Στὸν κῆπο ἔχουν σιπάσει τὰ πουλιά
Κι' ἀπ' τὴν καρδιά σὰν κάτι νᾶχει λείφει,
Κι' ὦχ! τὸ θαμπὸ σκοτάδι κ' ἡ νυχτιὰ
Τ' ἀγαπημένα μάτια μούχουν κρύφει.

ΚΡΥΦΟ ΚΙ ἌΝ ΕΧΩ ΤΟΝ ΚΑΗΜΟ

Κρυφὸ κι' ἂν ἔχω τὸν καημὸ
Βαριά πληγώνει ὁ πόνος·
Καὶ τὸ ποτῆρ' εἶναι πικρὸ
Κ' εἶμαι στὴν πλάση μέσα τόσο μόνος.

Ποιὸς θὰ μοῦ πεῖ τὸ μυστικὸ
ποῦ θὰ νικάει τὸν Ὁδῆ
Τώρα ποῦ νοιώθω τὸ γκρεμὸ
Κι' ὀλόγουρα μὲ ζώνει τὸ σκοτάδι;

ΚΑΤΑΚΛΕΙΣΤΟ ΨΗΛΑ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΙ

Κατάκλειστο ψηλὰ τὸ παραθύρι
Κι' ἀντίκρυ τ' ἀσυντρόφεφτο πουλί.
Ὁνειρο μακρινὸ τὸ πανηγύρι,
Φέγγος παραμυθιῶν ποῦχει χαθεῖ.

Πέρα, στὴ δύση ὁ ἥλιος ἀργοσβύνει
Καὶ κάτι τυραννάει τὸ στοχασμὸ·
Ζητᾷ ἡ καρδιά νὰ βρεῖ λίγη γαλήνη
Μὰ τ' ἄστρα δὲ θὰ βγοῦν στὸν οὐρανό.

ΠΛΗΓΩΜΕΝΗ Ἡ ἘΛΠΙΔΑ

Πληγωμένη ἡ Ἐλπίδα
Κι' ἔλα γύρω θαμπά,
Τρεμοσβύνει ἡ ἀχτίδα
Καὶ τὰ χεῖλη χλομά.

Σκόρπια χόμω τὰ φύλλα
Κι' ἔτι σβεί δὲ γυρνᾷ·
Παγερὴ ἀνατριχίλα
Μὲς τὰ κλώνια περνᾷ.

Δυὸ ματάκια θλιμένα
Στὴ πικρὴ καταχνιά·
Τὰ πουλιά κουρασμένα
Πόσο — ἄχ πόσο — μακρὰ.

ΑΧ! ΠΩΣ ΠΟΘΕΙ ΤΟΥΤ' Η ΨΥΧΗ

Ἄχ! πῶς ποθεῖ τούτ' ἡ ψυχὴ
Κοντὰ σου νάταν νὰ βρεθεῖ
Τὰ ὀλόγλυκά σου μάτια ν' ἀντικρύσει,
Νὰ σ' ἀγκαλιάσει μυστικά,
Νὰ σὲ φιλήσει στοργικά
Κ' ὕστερα τρυφερὰ νὰ σὲ κοιμίσει.

Κι' ἔτσι πολὺ πού σ' ἀγαπῶ
Ποὺ ξεγελιέμαι καὶ θαρρῶ
Σὰ νὰ 'σούν τάχ' Ἀγάπη μου κοντά μου,
Καὶ τὸ ξεχνῶ ποῦεσαι μακριὰ
Καὶ μὲ σπασμένα τὰ φτερά
Γιὰ πάντα θεὲ νὰ μείνουν τὰ ὄνειρά μου.

ΚΑΤΙ ΩΡΑΙΟ ΘΑ ΠΕΘΑΙΝΕΙ

Μέσ' τὸ θράδι πού πέφτει
Λειτανεῖες οἱ καημοί·
Στῆς καρδιάς τὸν καθρέφτη
Δίχως φῶς οὐρανοί.

Χρόνια τόσα αἱματώνει
Μιά κρυμένη Πληγὴ
Καὶ θ' ἀπόμεινε μόνη
Κι' ἄδεια τώρα ἡ ψυχὴ.

Κάτι ὠραῖο θὰ πεθαίνει
Κάπου πάνω στὴ γῆ
Καὶ βαριά κατεβαίνει
Μιά μεγάλη σιγή.

ΓΙΑ ΚΑΠΟΙΑ ΜΑΤΓ ΑΓΓΕΛΙΚΑ

Γιὰ κάποια μάτι' ἀγγελικά
 Γιὰ κάποια χέρια ἀγαπημένα
 Τῶν στοχασμῶν τ' ἀγνά φτερά
 Κι' ἄσπρα τὰ κρίνα μυρωμένα.

Μέσ' τὴν αἰθέρια χρυσαυγή
 Στὸ μαγεμένο μονοπάτι
 Πετᾶει ἀνάλαφρα ἡ ψυχὴ
 Πρὸς τῶν ὀνείρων τὸ παλάτι.

Κι' ὄλο καὶ λέω — πῶς γὰ τὸ πῶ —
 Τάχα γιὰτὶ δὲν εἶναι ἀλήθεια
 Σὰν μιὰ φορά κι' ἓνα καιρὸ
 Νὰ ξαναρθοῦν τὰ παραμύθια;

ΝΑ ΕΪΤΑΝ ΕΤΣΙ...

Σὰν ἄνθος λύγισες ξανά
 Καθὼς τὴν πρώτη τὴ θραδιά
 Ποῦ μοῦγερεις, καλὴ μου στὴν ἀγκάλῃ
 Κ' ἔγνοιωσα τὴν ἀξέχαστη καὶ τὴν παληὰ χαρὰ
 Νὰ μᾶς συμῶνει ἀνάλαφρα καὶ πάλι.

Λίγο χλωμὴ, μὲ τὰ σγουρὰ
 Τὰ ὀλόμαυρά σου τὰ μαλιά,
 Τὸ χέρι σου στὸ χέρι μου ἐκρατοῦσα,
 Ἐνῶ σκιμμένοσ πάνω σου, στὰ μάτια σου βαθειὰ
 Τὸ μυστικὸ ποῦ μ' ἔδεσε ζητοῦσα

Τὸ φλογερὸ τὸ μυστικὸ.
 Ποῦ δίχως τέλος, σκοτεινὸ,
 Κάθε ψυχὴ γυναίκεια ἰαχνοσκεπάζει
 Καὶ σὰν παράξενη εὐωδιά, ποῦ ἔχει λουλούδι ἐξωτικὸ
 Τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά πάντα ταραίζει.

Τ' ὠραῖο σου στόμα, δροσερό,
 Μὲ προσκαλοῦσε σιωπηλὸ
 Στὸ μαγικὸ τὸ γλέντι τοῦ φιλιοῦ μας
 Ἔβγχαν μέσα τὰ στήθη μας κάποιο κρυφὸ παλμὸ
 Γιὰ τὸ ὑπερκόσμο ἀνάμα τοῦ κορμιοῦ μας.

Σ' ἔσφιξα τόσο δυνατά
 Σὰ νὰ φθόμουνα βαρειά
 Πῶς ξαφνικά, ἀκριδὴ μου, θὰ σέ χάσω
 Κι' ἔσχυσα κ' ἤπια ἀτέλειωτα γυρεύοντας γλυκά
 Τὸ δνειροῦ μου τὸν πόθο νὰ χορτάσω.

ᾠ! νᾶειταν ἔτσι μιὰ νυχτιὰ
 Ποῦ ὄλα θὲ νᾶναι σκοτεινὰ
 Στὴν γερασμένη τούτη γῆ ἔδῶ κάτου,
 Μὲ μιᾶς νᾶνοιωθα, ἀγάπη μου, σὲ σένανε σιμὰ
 Τὸ φίλημα τῆς λήθης τοῦ Θανάτου.

ἘΝΑ ΣΟΥΡΟΥΠΟ

Καθάριος, ἀλαφρώτατος καὶ σὰν Ἰδέα ὁ αἰθέρας,
 Πυκνὲς σκιεὲς ὁ πλάτανος πάνου στὸ χῶμα ἀπλώνει
 Καὶ μέσα ἀπὸ τὰ φύλλα του στὸ σβύσιμο τῆς μέρας
 ᾠλίου στερνὲς ἀχτιδες δίνουνε στὴ σκόνη
 Μιὰ χρυσοπόρφυρη, μυριόχρωμη ὁμορφιά.

Τῶν πλουτισμένων κερασιῶν ποῦ ὀλόγυρα φαντάζουν,
 Θαρρεῖς, οἱ ὠραῖοι τους οἱ καρποὶ νᾶχουνε πάλι πάρει
 Τὸ χρώμα ἀπὸ τὰ χεῖλη σου τὰ ὄροσερὰ ποῦ στάζουν
 Αἷμα γερὸ καὶ μὲ ὑπερκόσμια κάποια χάρη,
 Λὲς, τρυφερὰ ζητᾶτε τ' ἀνθινα φιλιὰ.

Μὲ ροδομάγουλο ἔφηβο τὸ δεῖλι τώρα μοιάζει
 Ποῦ ὕστερα ἀπὸ τρεξίματα σὲ φύση μεστωμένη,
 Κάτου ἀπὸ τὰ ψηλόθολα τὰ δέντρα ξεκουράζει
 Ἐαρμονικό του τὸ κορμὶ καὶ κεῖ προσμένει,
 Στὴ χλόη γυρτός, μῶνιρα ἀγνὰ νὰ κοιμηθεῖ.

Μαντεύω μεγαλόπρεπη τὴ νύκτα νὰ προβαίνει
 Πέπλα θαμπὰ ἀνεμίζοντας, τριγύρω νὰ ρηγάψει,
 Γιὰ νὰ φανεῖ τρανότερη μιὰ λάμψη ν' ἀνεβαίνει
 Καὶ νὰ φωτίζει τίς ψυχὲς ποῦ ἔχει μαγέψει
 Ὁ ᾠερος, γλυκειᾶς θεϊκῆς χαρᾶς πλάστρα πηγῆ.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ :

“Η ΣΑΛΑΜΑΝΤΡΑ”

(κριτική μελέτη)

Θά πρέπει κανείς να φτάσει ως το τέλος της «Σαλαμάντρα» για να μπορέσει να διαισθανθεί συνορατικά το δημιουργικό της πυρήνα, και το νόημά της επομένως το καλλιτεχνικό. Γιατί ο συγγραφέας της, αντί για τον παραδοσιακό τρόπο της σύνθεσης, ακολουθεί βασικά το δρόμο της παράθεσης — συνοδοιπορώντας έτσι σ' αυτό το σημείο με της τέχνης των καιρών μας τις ανάξυ- τήσεις και τους πειραματισμούς.

Τι είναι ή υπόθεση της «Σαλαμάντρας»; Στο σκελετό πολύ απλή: Η οικογένεια ενός παιδιού και τίμιου πολιτευόμενου πρόωρα πεθαμένου — ή μητέρα, ή μεγάλη κόρη, ή μικρότερος γιος κι απόμακρο, σε άδελφαι ήμίφως, ή μεγαλύτερος — ζώντας στη Θεσσαλονίκη την τρίτη δεκαετία του αιώνα, συναντά τις συνηθισμένες σε τέτοιες περιπτώσεις δυσχέρειες και αγωνίζεται, ενώ έχει ξεπέσει οικονομικά, να πιαστεί από την τάξη όπου από καταγωγή και ανατροφή ανήκει και να σταθεί κάπως εκεί. Όμως ο σκελετός αυτός ελάχιστα απασχολεί το συγγραφέα — όρθα, γιατί αλλιώς κινδύνευε να δώσει κοινωνικό μυθιστόρημα. Όλο το βάρος της προσοχής του πέφτει στον τρόπο που αντιμετωπίζονται εσωτερικά οι δυσχέρειες αυτές από τους ήρωες του έργου. Έτσι το έργο παίρνει φυσικά χαρακτήρα και μορφή εξομολογητική.

Έδω ακριβώς είναι που τέμνεται στα δύο. Από το ένα μέρος ή μητέρα με τη μεγάλη κόρη, από το άλλο ο μικρότερος γιος, ενώ ο μεγαλύτερος, φευγάτος στην Αθήνα και σωματικά μόνο αναμιγνύομενος, δείχνει να ταλαντεύεται σε μιάν ενδιάμεση, άδελφαιη και όχι αδοδικαιωμένη, θέση. Μ' αυτό το τρόπο, το έργο μοιάζει σε σύνψη, σαν απόσταγμα δύο συνειδησιακών στάσεων, εκεί στην καμπή της τρίτης δεκαετίας του αιώνα μας: της παλαιϊκής, θρημμένης με την εθγένεια των περασμένων καιρών και της «μοντέρνας», που ετοιμάζεται θάλεγε κανείς να πραγματοποιηθεί με το ξέσπασμα του πολέμου.

Η πρώτη έναρχνώνεται άνετα στη μητέρα. Άληθινά χρειάζεται λυρισμός για να δώσει κανείς το χαρακτήρα αυτής της μητέρας όπως εξαισιος διαγράφεται στο μυθιστόρημα: της εθγενικης γυναίκας με τη μετρημένη — και την πιο άκριτη γι' αυτό — ψυχική και κοινωνική άρχοντια, που αφού με θυσίες και με την περιουσία της διαρκώς να λιγοστεύει μεγάλωσε τα παιδιά της, αγωνίζεται τώρα να τα κατευθύνει στο σωστό δρόμο, εκεί στο έναγωνιο κι επικίνδυνο μεταίχμιο της κοινωνικής αποκατάστασης.

Συγκριτικά μ' αυτήν ή μεγάλη κόρη δίπλα της, ή μόνος άνθρωπος που την καταλαμβαίνει και βαδίζει στο δρόμο της, παρουσιάζει μιάν μείωση. Είναι βέβαια κι αυτή καλή, άγνα σεμνή, εθσυνείδητη, και το γλυκό χάδι της νεανικότητας άγγίζει κομιά φορά, σ'ν ιδοθεϊ ευκαιρία, έρασμα τα μαλλιά της. Από το άλλο όμως μέρος πρέπει να κρατήσει τις άξίες της μητέρας της σε μέρες δύσκολες και μέσα σε μιάν κοινωνία όπου δεν έχουν και πολλή πέραση. Άναγκασμένη έτσι ν' αντιπαλέψει με οικονομικές δυσχέρειες, να έργαστεί και δοθηήσει το μικρότερο γιό, με το μεγαλύτερο αδερφό φευγάτο, με τα χρόνια της να περνούν και την προοπτική του γάμου άδελφαιη, έντεινει τη λογικότητα και την ένεργητικότητά της εις βάρος της αθορημίας, του συναίσθηματος και της κατανόησης του άλλου. Γράφει λίγα στη μητέρα της — που ξεχειλίζει στις έπιστολές της και στο μικρότερο αδερφό δέν άπαντά παρά με λιγοστές πρακτικές καθοδηγήσεις, και οδτε προσέχει τις εξομολογήσεις του. Αυτή όστόσο ή μόνιμη υποσυνείδητη καταπίεση του έαυτου έσπα, όπως είναι φυσικό, στην άρρώστια. Παθαίνει υπερκόπωση και νευρική εξάντληση, που για να περάσουν χρειάζεται ή ξεκούραση της εξοχής.

Άπέναντι στις δύο αυτές εθγενικές και με τη ζωή έναγωνία παλαιούσες υπάρξεις όρθώνεται

ὁ μικρότερος γιός; ἡ «μοντέρνα» ὑπαρξή. Ἐδῶ ἡ ἀγωνία ἔχει μεταφερθεῖ στήν πάλη τῆς συνείδησης μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τῆς· ἐνῶ ἡ ζωὴ εἶναι ἄλλο πρᾶγμα, εἶναι ὅτι, τύχει, ὅτι, μᾶς ἀρέσει ὅτι, μᾶς συμφέρει. Ὁ Ἅγγελος — ἔτσι λέγεται ὁ γιός — εἶναι μόνος. Στερημένος τις ἠθικὲς ἀξίες — πού φυσικὰ γεφυρώνουν τὸν ἐσωτερικό μας κόσμο μὲ τὸν ἐξωτερικό — ζεῖ μὲ τὸ χῶρο τῆς συνείδησής του πληρωμένο ἀπὸ τὸ ἐγώ του, γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ πραγματικότητά διαθέτει ἄλλους νόμους, τοὺς νόμους τῶν ἐνστικτῶν καὶ τῆς στήν ὑπηρεσίας τους λογικῆς. Ἔτσι, στή συνείδηση εἶναι χασομικός, ἀνεργάτιστος, καὶ ἡ φαντασία του, ἀδειαγὴ ἀπὸ συναίσθημα πού μορφώνει, ἔχεινεται σὲ σκοτεινὲς φαντασιώσεις, ἀδέσποτες, ὑποσυνειδητὰ κεντριζόμενες σὲ τερατικούς μαιάνορους. Ἀντίθετα, στήν πράξη ἔχει πανοῦργο σύμβουλο τὰ ἐνστικτα. Αὐτὰ στήν ἀρχὴ τὸν γυμνάζουν, ἐλαύνοντας τὸν ἀσχημάτιστο νέο στήν Εὐρώπη, διακόπτοντας τις κουραστικὲς σπουδὲς του ἐκεῖ, γυρίζοντάς τον πίσω στὸ σπίτι βάρος τῆς μητέρας καὶ τῆς ἐργαζόμενης ἀδερφῆς, συνδέοντάς τον μὲ σκοτεινὲς παρῆες καὶ κλοντάς τον ὡς ἀρνηθεῖ ἐργασία σὲ μιὰ θέση χαμηλὴ — ἄβουλον, φαινομενικὰ, καὶ μὲ μιὰν ἀφισοιστικὴ καὶ χωρὶς διαθέση αὐτοθυσίας φιλοτεχνία. Μὰ ὅταν θὰ ἔρθει ἡ ὥρα, ὅταν θὰ ἔχει ἀρκετὰ ψηθεῖ, θὰ εἶναι αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἐνστικτα πού, μὲ τὴν πρώτη πού θὰ παρουσιαστῆ εὐκαιρία, θὰ τὸν ἀναδείξουν πρακτικότητο καὶ ἀβίαστο συμπεροντολόγο, καὶ ὁ θολὸς καὶ ἀκαταστάλαχος ὡς τότε «μικρὸς» θὰ ξεπροβάλλει ξάφνου ὡς ἕνας ἰκανότατος καπάτος «ἰδιαίτερος». Γι' αὐτὸ καὶ τελικὰ θὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ Νανάκα, τὴ γυναίκα μὲ τὴν ἀπόλυτη κατάφαση τῆς πνευματικὰ ἀνεπεξέργαστης ζωῆς — αὐτὸς, ἡ συνειδησιακὴ ἀρνηση τῆς ζωῆς καὶ ὑποσυνειδητὴ κατάφαση τῆς ὁμότητάς της. Καθὼς ὅμως εἶναι ἀδύνατη ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀπανθρώπιση τῆς συνείδησης, ἕνα ἄγχος κάθε τόσο ἐνοχῆς θὰ ταραξεί τὸν ἀπογυμνωμένο νέο καὶ θὰ τὸν κάνει νὰ κομπιάζει καὶ νὰ σκοτάφτει στὸ δρόμο του· πού γρήγορα ὡστόσο κι αὐτὸ θὰ καταπνίγει, μαζὶ μὲ τ' ἄλλα, μὲς στήν πυρετικὴ δραστηριότητα τοῦ «κ. ἰδιαίτερου».

Μ' ἕναν τέτοιο, κατὰ τὴ γνώμη μας, τρόπο θὰ μπορούσε νὰ συνειδητοποιηθεῖ ἡ ἐσωτερικότητα τῆς «Σαλαμάντρας». Ἐρχόμαστε ἔτσι στὸ ἐρώτημα τώρα: Πῶς ἀντικειμενικεῖται καλλιτεχνικὰ, πῶς μορφώνεται σὲ ὑπαρκτὸ κόσμο αὐτὴ ἡ ἐσωτερικότητα;

Ὁφείλουμε πρώτα ν' ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἡ πραγματώσή της ἔχει τὸ βασικό, τὸ ἀπαραίτητο γνώρισμα κάθε γνήσιας καλλιτεχνικῆς πραγμάτωσης, τὴν ἀ φ έ λ ε ι α. Ἐννοοῦμε μ' αὐτὸ τὸν ὄρο τὴν προτεραιότητα τοῦ ζῆν ἀπέναντι στὸ συνειδέναί, πού χαρακτηρίζει κάθε ἀληθινὸ ἔργο τέχνης. Στὴ «Σαλαμάντρα» λοιπὸν τὸ φῶς τοῦ ζῆν χτυπᾷ ἄμεσα στὰ μάτια. Βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ ἀνθρώπους πού ζοῦν καὶ πού ἡ ἐκφραση τους ἀναδύεται ἀπὸ τὴ ζεστὴ δίωση τῶν βιοτικῶν τους γεγονότων καὶ προβλημάτων καί, ὅποια κι ἂν παίρνει μορφή μέσα στὴ γονιμότητα τῆς συνείδησης — αἰσθήματος, εἰκόνας ἢ στοχασμοῦ — πάντως κρατιέται σταθερὰ ριζωμένη στήν ἀνάθευτη ζωὴ, ἐκεῖθε τρέφεται κι ἐκεῖ ἀσφαλίζει τελικὰ τὴ δικαιοσύνη της. Τὸ πρᾶγμα φανερώνεται ἀκόμη πὺ ἀξιόλογο, ἐπειδὴ ἡ ἐξομολογητικὴ μορφή εἶναι ὀλισθηρὸ ἐπίπεδο πρὸς τὸν ἐγκεφαλισμό. Ὁ συγγραφέας λοιπὸν στάθη μπροστὰ στὸ θέμα του γνήσιος καλλιτέχνης. Καὶ εἶναι ζεστὴ ἡ ζωὴ πού ἐκδηλώνεται — μὲ σοφὴ ἀπλοικότητα πολλὲς φορές — στὶς ἐξομολογήσεις τοῦ ἔργου. Ἐρεῖς πῶς ἔχεις ἀπέναντί σου μιὰ πραγματικότητα ζωῆς πού ἔρχεται καὶ ἐκφράζεται· πῶς διαβάσεις ἐπιστολὲς καὶ ἡμερολόγιο ἀνθρώπων πού ζοῦν, ὄχι ἐγκεφαλικῶν σχηματικότητων. Ἀπὸ τοῦτο ἡ πειθὸ τοῦ ἔργου, ἀπὸ τοῦτο βασικὰ καὶ ἡ δύναμή του νὰ συγκινεῖ.

Τί εἶδους ὅμως ἀνθρώπων, ἀπὸ αἰσθητικὴ ἀποψη; — θὰ πρέπει τώρα νὰ ἐξετάσουμε. Τὸ ἔργο καταβάθος τρεῖς ἀνθρώπους παρουσιάζει: τὴ μητέρα, τὴ μεγάλη κόρη καὶ τὸν Ἅγγελο. Δὲν ἀποτελοῦν βέβαια μορφῆς οἱ ἀνθρωποι τοῦτοι — πολὺ σωστὰ ἔλλωστε, ἐπειδὴ ἡ ρεαλιστικὴ πεζογραφία ἀπὸ φύση στέκει ἀνήμπορη νὰ ὑψώσει μορφῆς. Στὰ χέρια ὡστόσο ἐνὸς ποιητῆ, καὶ μὲ ποιητικὰ μέσα, θὰ μπορούσαν νὰ ἀναδειχθοῦν μορφῆς. Εἶναι δηλαδὴ «γενικοὶ τύποι» μιᾶς δοσμένης κοινωνίας — ἡ μητέρα προπαντὸς μητέρα, ἡ κόρη κόρη, ὁ Ἅγγελος νέος. Τὸ πρᾶγμα θ' ἀποτελοῦσε ἐλάττωμα, ἂν ἦταν τὸ ἔργο σὲ ἄλλη μορφή. Μὲ τὴν ἐξομολογητικὴ ὅμως μορφή πού ἔχει, εἶναι ἀπὸ τὴν ἐξῆς ἀποψη ἀρετὴ: ἡ ἐξομολόγησι κλείνει λυρικὴ πάντως οὐσία καὶ ἡ λυρικότητά εἶναι καλύτερη γενικῆ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς τούτους ἀνθρώπους παρουσιάζονται στὴ «Σαλαμάντρα» καὶ ἄλλοι, πού οἱ περισσότεροι εἶναι «χαρακτηριστικοὶ τύποι» — ἰδιορρυθμίες, θὰ λέγαμε, ἐνσαρκωτικὲς ἐνὸς

πνεύματος. Συνθέτουν βέβαια το καύχημα και την μες στους αιώνες δικαίωση της ρεαλιστικής πεζογραφίας οι τέτοιοι τύποι — τόσο λιγροστοί θμως και άχνοι συνήθως στη λογοτεχνία μας. Για τη «Σαλαμάντρα» πάντως αποτελούν συμπληρωματικό, πολλές φορές διακοσμητικό, πάρεργο. Πρέπει ωστόσο να παραδεχτούμε ότι δίδονται και με ενδιαφέρον και με τη στοιχειώδη επάρκεια.

Προχωρώντας αναρωτιόμαστε: Πώς, σφφέστερα, πραγματώνεται δλων αυτών των ανθρώπων ή έκφραση; Δέ θ' ασχοληθούμε έντοτους ιδιαίτερα με τους χαρακτηρηστικούς τύπους. Γιατί δέν παρουσιάζουν δικό τους κόσμο — πού δέ θά χωρούσε άλλωστε μες στο έργο — άλλ' αποτελούν μόνο άφορμές για ν' αναμετρηθούν και δοκιμαστούν οι βασικοί ήρωες. Τών τελευταίων λοιπόν τούτων ή έκφραση — όπως εξηγήσαμε από την άρχή και άποδεχτήκαμε — έχει μορφή εξομολογητική. Έδώ όμως έμφανίζεται μιá διαφοροποίηση. Γιατί ή μητέρα και ή κόρη, σάν άνθρωποι συνδεμένοι με τόν έξωτερικό κόσμο μέσω των αξιών, φυσικό νά εξομολογούνται άμοιβαία, κι έτσι ή έπιστολή αποτελεί γι' αυτές γνήσια έκφραστική μορφή. Αντίθετα ο Άγγελος, μόνος όπως είναι, δέν μπορεί παρά νά παίρνει ή εξομολόγησή του — και όταν ακόμη γράφει γράμμα — τη μορφή του ήμερολογίου, ένός ήμερολογίου όχι βέβαια έξωτερικών συμβάντων αλλά ψυχικών θά λέγαμε αναδιπλώσεων. Ο έσωτερικός άρα διαφορισμός πού χαρακτηρίζει το έλο έργο αντικειμενικεύεται, όπως βλέπουμε, και μορφικά.

Αρχίζοντας τώρα από το πρώτο μέρος, θά είχαμε μόνο επαινούς νά εκφράσουμε για την καθεμιá από τις έπιστολές πού το αποτελούν. Μαζί τους, ζούμε της μητέρας την άγωνία και της κόρης, καθώς οι δύο αυτές υπάρξεις περνούν μιá - μιá τις ήμέρες τους σέ άργη και συνεχή πάλη με τά δλότελα συνηθισμένα της ζωής — πού σ' αυτές έρχονται αντίξοα, ενώ πρέπει νά διανοιχτεί μέσαθέ τους ή διέξοδος πρós κάτι καλό. Η κοινούνη έτσι των περιστατικών — ποικιλμένη άλλωστε με μερικές ενδιαφέρουσες άφηγήσεις —, παρά τόν περιορισμό της φαντασίας πού συνεπάγεται, άποκτά χάρη σ' αυτή την άθόρυβη έναγώνια πάλη βάθος ζωής' ενώ από το άλλο μέρος στεφανιώνεται πνευματικά με την εθγένεια της ψυχής, πού άποκαλύπτεται, και με την έκλεκτή και άνεπιτήδευτη στοχαστικότητα. Αντάξιο είναι και το ύφος των έπιστολών αυτών — ύφος πού δικαιούται την άνεπιφύλακτη κατάφαση —, άπόσταγμα καλλιέργειας και ψυχικής γλύκας και ώριμότητας, πού με τη ζεστή του λιτότητα και το σεμνό βάθος του αισθητοποιεί την άτμόσφαιρα στην όποία κινείται ή οικογένεια.

Όστόσο — κι εδώ έγκείται το προβληματικό του αισθητικού αποτελέσματος του πρώτου μέρους — όλες αυτές οι καταστάσεις της πάλης με τη ζωή δέν άργούν ν' αξιώσουν μιá πλοκή πού νά συναρπάξει. Έκλινομάστε από τη ζωή των δύο γυναικών καθώς τη διαβάζουμε στις έπιστολές τους, και την παρακολουθούμε μ' ενδιαφέρον πού όλοένα μεγαλώνει: βέβαιοι μέσα μας πως, δέν μπορεί, κάτι θά πετταίνεται από τη μοίρα γι' αυτές, κάτι πού, ξεπερνώντας κάθε φαντασία, θά ξεσπάσει σέ λίγο. Όμως τίποτα τέτοιο δέ συμβαίνει. Είναι αλήθεια πως κάθε τόσο εξιστορούνται μερικά ενδιαφέροντα περιστατικά. Άλλά και τούτα άπομένουν εκεί, χωρίς συνέχεια και χωρίς σύνδεση μεταξύ τους, έτσι πού αν τρέφουν για λίγο την άδημονία μας, την αφήνουν ύστερα νά αισθάνεται πιό πολύ πεινασμένη. Πραγματικά όλα τά γεγονότα δέν ανήκουν παρά στη συνηθισμένη διακόμηση της καθημερινότητας' και μόνο ή υποχθόνια άγωνία της πάλης τά συνέχει και νοηματικά τά καταξιώνει. Είναι όμως φανερό ότι για την καλλιτεχνική καταξίωση ή σταθερή τούτη άγωνία δέ φτάνει. Το αποτέλεσμα είναι ν' αντικρίζουμε, προχωρώντας, τις νέες έπιστολές σάν επαναλήψεις των προηγούμενων' νά διστάζουμε νά τις διαβάσουμε από φόβο μήν ξεγελαστεί το ενδιαφέρον μας μάταια πάλι' νά κουραζόμαστε, με μιá λέξη, και φτάνοντας στο τέλος νά νιώθουμε άπογοητευμένοι.

Μ' αυτό τόν τρόπο, ή «άφέλεια» του έργου, πού τόσο επαινέσαμε στην άρχή, παρουσιάζεται έκτεθειμένη. Γιατί αν ή «άφέλεια» αναδίδεται από μιá γνησιότητα ζωής, ή ζωή όμως τούτη πρέπει αυτονόητα νά είναι και «σπουδαία», κατά την άριστοτελική διατύπωση, νά κινεί ούσιαστικά το ενδιαφέρον. Αντίθετα εδώ οι έπιστολές στο σύνολό τους φανερώνονται άτροφικές σέ «σπουδαιότητα» ζωής κι έτσι το συνολικό τους περιεχόμενο άποδεικνύεται όχι ισόρροπο αλλά κατώτερο ήπó την αλήθινά θεωρητική μορφή τους.

Κατά τή γνώμη μας, βάρυνε στην περίπτωση τούτη πάνω στη δημιουργία ή βούληση του συγγραφέα: ή συνειδητή πρόθεσή του ν' αποφύγει — σύμφωνα με μοντέρνες αισθητικές αξιώσεις — όσο το δυνατό το «θέμα», αναπληρώνοντας τή σύνθεση, πού έτσι λείπει, με τήν παράθεση. Γιατί από το άλλο μέρος δέν πρέπει νά παραβλέψουμε ότι, αλλιώς, δέ θα μπορούσε νά γίνει ή «Σαλαμάντρα» παρά ένα κοινωνικό ή έστω ψυχολογικό μυθιστόρημα ρεαλιστικό ή μεταρραλιστικό, απ' αυτά πού ξέρουμε: ένω, έτσι, προσφέρεται σάν κάτι άλλο. Γι' αυτό το λόγο — όσο κι αν οί συλλογισμοί τούτοι δέν μπορεί ν' αλλοιώσουν τήν αισθητική αποτίμηση — ως ακολουθήσουμε το συγγραφέα στην παράξενη περιοχή πού μάς οδηγεί και ως περάσουμε στο δεύτερο μέρος του μυθιστορήματος, στο «Ήμερολόγιο» του Άγγελου.

Είναι αληθινά απροσδόκητη ή περιοχή τούτη. Γιατί βρισκόμαστε κι εδώ μπρός στα ίδια πράγματα πού ξέρουμε από το πρώτο μέρος, και μόνο πρὸς το τέλος παρουσιάζεται μιὰ εξέλιξη. Ἄλλά εκείνο πού ἔχει ριζικά ἀλλάξει εἶναι ἡ θεώρηση. Τά πρόσωπα πού κινούνται στο μπρός ὡς τώρα πλάνο ἀποτραβιόνται στη σκιά: ἐνῶ ἀπό το πίσω πλάνο προβάλλει μπροστά ὁ Ἄγγελος, μόνος μέ τὸ ἡμερολόγιό του.

Συνειδητοποιήσαμε πιό πρὶν τὴν ἐσωτερικότητα πού ἐνσαρκώνεται στο πρόσωπο τοῦ Ἄγγελου κι ἐξηγήσαμε ὕστερα και δικαιώσαμε τὴ μορφή ἑνὸς «ἡμερολόγιου ψυχικῶν ἀναδιπλώσεων» πού παίρνει ἡ ἐξομολόγησή του. Ἐξετάζοντας τώρα αἰσθητικά ἀπὸ πιό κοντὰ τὸ ἡμερολόγιο τοῦτο, ὀφείλουμε πρῶτα νὰ τὸ ἐπαινέσουμε καθαυτὸ ὅσο σχεδὸν και καθεμία ἀπὸ τὶς ἐπιστολές. Καὶ λέμε «σχεδόν», γιατί καθὼς παρουσιάζεται — ἀναγκαστικά — λιγότερο «ἀφελές», δέν ἀναδίδει τόσο καθαρὸ ἐκεῖνο τὸ λευκὸ ἀπαύγασμα τῆς ὁμορφιάς πού περιβάλλει σάν πνευματικὴ αἴγλη τὴν κάθε ἐπιστολή σ'ἀντάλλαγμα, ἔχει μεγαλύτερο φόντο, εἶναι περισσότερο στὴν ἐσωτερικότητά του μουσικό. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, συγκριτικά μέ τὸ σύνολο τῶν ἐπιστολῶν πλεονεκτηεῖ, μέ τὸ νὰ εἶναι προικισμένο μέ μιὰν ὑπόθεση, πού και «τελεία» κάπως εἶναι — κατὰ τὴν ἀριστοτελικὴ διατύπωση — και γιὰ τὶς λιγοστὲς ἀνάγκες ἑνὸς ἡμερολόγιου ἐπαρκής. Τά πράγματα δηλαδὴ πού λιμνάζαν ἀργόσυρτα στο πρῶτο μέρος, ἀνασκοποῦνται συνθετικά ἐδῶ, και ὕστερα ξάφνου, πρὸς τὸ τέλος, παρουσιάζεται μιὰ ἐξέλιξη πού δίνει τὴ δυνατότητα νὰ στρέψει ἡ οἰκογένεια τὴ δύσκολη μπρὸς τῆς καμ'τῆ και νὰ συνεχίσει τὸν ἴδιο βέβαια δρόμο ἀλλὰ σὲ νέους ὀρίζοντες τῶρὰ και μέ νέες προοπτικές. Ἔτσι ἄλλωστε και πραγματοποιεῖται τέλος — μέ ἀπροσδόκητο μάλιστα ἀλλὰ ψυχολογημένο και πολὺ διαφωτιστικὸ τρόπο — ἡ προώθηση πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καρτεροῦμε σ' αὐτὸ τὸ διβλίο. Ὡστε, βασικά, ἔχει ἐξασφαλίζει τὸ ἐνδιαφέρον μας τὸ ἡμερολόγιο.

Περνώντας τώρα στο περιεχόμενο, θὰ τὸ χαρακτηρίσουμε μορφικὰ ξετύλιγμα φαντασιώσεων διακοπτόμενο κάθε τόσο ἀπὸ ἐρεθισμένες ἀφηγήσεις συμβάντων. Καὶ πρέπει ν' ἀναγνωρίζουμε τὴ ρώμη, τὴν ποιιλία τῶν ἐβρημάτων, τὴ συντομία πού ὑποβάλλει, και τὴ μεστή λιτότητα, μέ τὶς ὁποῖες εἶναι προικισμένες οἱ φαντασιώσεις: ἐνῶ οἱ ἀφηγήσεις, παραστατικὲς ὅσο και τῶν ἐπιστολῶν, ἔχουν ἐκεῖνο τὸ ἐρεθισμένο στὸν τόνο και τὸ ἀπόκοτο και σχεδὸν αἰθαίρετο στὴν παρουσίαση, πού τὶς ταιριάζει διαφωνικά μέ τὸν ἀναταραγμένο γύρω τους θαρὸ οὐρανὸ τῶν φαντασιώσεων. Ἐκφράζεται ἔτσι ἡ ἀνερμάτιστη και χαοτικὴ ψυχολογία τοῦ Ἄγγελου μέ τὴν κατακλυσμένα ἀπὸ τὸ ἀσυνείδητο συνείδηση και ἡ προκλητικὴ του διέξοδος στὸν κόσμο τῆς κερδοσκοπικῆς δράσης, μέ τὴν πεισματικὴ αὐτοπειθαρχία του σὶς ἐπιταγὲς μιᾶς λογικῆς πού δουλεύει στα ἔνστικτα.

Ὅσο γιὰ τὸ ὕφος, δὲ θὰ εἴχαμε παρὰ νὰ ἐπαναλάβουμε ὅτι ἀναπτύξαμε πιό πάνω γιὰ τὸ ὕφος τῶν ἐπιστολῶν — ἐπειδὴ ἕνα εἶναι τὸ ὕφος τοῦ ἔργου. Θὰ θέλαμε μόνο νὰ σημειώσουμε ὅτι ἐδῶ, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἀποκτὰ μιὰν ἀπόχρωση και μουσικότερη και διανοητικότερη, γίνεται πιό πυκνὸ, και κάπως μουντὸ και θαρὸ, πλασιωμένο μέ σκούρους ἱριδισμούς.

Ἐρχόμαστε ἔτσι στὸν τελικὸ προβληματισμὸ γιὰ τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα τοῦ δευτέρου μέρους: Τὸ ἡμερολόγιο τοῦτο — πού συμπληρώνεται ἀλήθεια και μέ λίγες ἐπιστολές, στο πίσω πλάνο — ἀρκεῖ γιὰ νὰ γεμίσει τὸ δεύτερο μιστὸ τοῦ μυθιστορήματος: Ἡ ἀπάντηση ὅμως τώρα — γιὰ ὅποιον βέβαια κρίνει ἐσωτερικά, μέ τὰ μέτρα πού ἡ ἴδια ἀξιῶνει, τὴ «Σαλαμάντρα» — μπορεῖ νὰ δοθεῖ ἀμέσως καταφατικὴ. Τὴν κατάσταση δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν γεγονότων τὴν ἔ-

χουμε μέσα μας από το πρώτο μέρος. Έτσι, δὲ μᾶς λείπουν τὰ γεγονότα, ὥστε νὰ κινδυνεύουν νὰ θεωρηθοῦν οἱ φαντασιώσεις ξεχρέμαστες. Ἀντίθετα, εισβάλλοντας τώρα τὸ ἡμερολόγιο ὀρμητικᾶ, συνορᾶ μὲ ἐγώτισμό τὰ γεγονότα, τ' ἀξιολογεῖ μὲ σοφία σκοτεινὴ καὶ κερδαλεόφρονη καὶ τὰ προωθεῖ ξάφνου ἐμπνευσμένα πρὸς τὴν ἀδίσταχτη λύση, ποὺ μὲ τὴν ὁμότητά της σῶζει πρακτικᾶ, σχοινοδατώντας πάνω ἀπὸ ἓνα θάραθρο ποὺ χαίνει ἠθικῶ.

Γι' αὐτὸ καὶ τελειώνοντας τὸ βιβλίον ἔχουμε ἓνα αἰσθητικὸ καταστάλημα ἀπροσδόκητο καὶ γόνιμο. Παράξενα αἰσθήματα, θολά, μᾶς πλημμυρίζουν· μιὰ γεύση ἀμφίβολη, μιὰ δυσανεκτήμενη καὶ στυφή, μιὰ βαθύτατα ἱκανοποιημένη. Μένουμε κατάπληκτοι στὴν ἀρχὴ μπρὸς στὴν τέλεια διαφωνία τῶν δύο μερῶν καὶ τὴν ἀπουσία κάθε ἀπόπειρας γιὰ συνδιαλλαγὴ τους. Καὶ ξάφνου φωτιζόμαστε καὶ καταλαβαίνουμε: Ὅπως τὸ πρῶτο μέρος ἀπλόθη φυσικᾶ, καθὼς ἐξηγήσαμε, καὶ θεμελίωσε μὲ γεγονότα τὸ δεύτερο, ὅμοια καὶ τοῦτο στρέφει μὲ τὴ σειρά του τὴν ἀνέλπιδη ὄψη του πρὸς τὸ πρῶτο καὶ, ἐκ τῶν ὑστέρων ἔστω, τὸ ἀκεραϊώνει μὲ τὸ φόντο τῆς ψυχικῆς προδληματικῆς· σὲ σημεῖο ποὺ ν' ἀποξεχνόμῃ σχεδὸν αὐτὲς τὶς στιγμὲς τὴν ἐπιφύλαξή ποὺ εἴχαμε γιὰ τὸ πρῶτο. Τὸ πρῶτο ἔτσι μέρος δίχως τὸ δεύτερο εἶναι σὰ νυχτερινὴ παράνομη ζωὴ χωρὶς ἀναπόληση καὶ χωρὶς λαχτάρα ἡμέρας. Σιγὰ - σιγὰ ἐντὸς μας τὰ βιώματα ἀπὸ τὸ πρῶτο πλουτίζονται κατὰ τὴν ἐμπειρία τοῦ δευτέρου· ὅπως καὶ τὰ βιώματα ἀπὸ τὸ δεύτερο φωτίζονται κατὰ τὴν ἐμπειρία τοῦ πρώτου. Εἶναι τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα τῆς παράθεσης, ποὺ συνειδητᾶ χειρίζεται ὁ συγγραφέας καὶ ποὺ πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, τὴν ἐπιτυχία της. Ἡ σύνθεση, ποὺ δυνάμει μόνον ὑπάρχει στὸ ἔργο, πρέπει νὰ πραγματοποιεῖ ἐνεργεῖα ἀπὸ τῆς ἴδιας τῆς ψυχῆς μας τὴ δημιουργικότητα μὲ βάση τὶς δύο παράπλευρες θέσεις.

Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ σύνθεση; Ἄν οἱ δύο παράπλευρες ἀπόψεις εἶναι στάσεις συνειδησιακῆς ἀπέναντι σὲ ἴδια γεγονότα — μονόπλευρες, κατὰ τὴ σοφία τοῦ συγγραφέα, ἢ καθεμᾶ τους καὶ ἀνυποφίαστες —, ἄρα καὶ ἡ σύνθεση τούτη εἶναι στάση συνειδησιακῆ, βαθύτερη — κατὰ τὴν ἀξίωσή της — καὶ σὲ βαθύτερο συνειδησιακὸ χῶρο τελούμενη. Ἄς μὴ ζητήσουμε, γι' αὐτὰ, νὰ τὴ φέρομε τώρα σὲ χῶρο συνειδησιακὸ πιὸ φωτισμένο. Ἄς ἀρκεσθοῦμε νὰ τὴ νιώσουμε. Γιὰ νὰ βοηθήσουμε, ἄς ἐπιχειρήσουμε νὰ ἰσαφηνίσουμε ἐδῶ τὴ θεώρηση μόνον ποὺ ἀπ' αὐτὴν ἀπορρέει.

Ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ, μοιάζει νὰ μᾶς ὑποβάλλει ὁ συγγραφέας, εἶναι κάτι πρότερο ἀπὸ τὴ συνειδησὴ καὶ προχωρεῖ, σὰν τὴ σαλαμάντρα μὲς στὶς φλόγες, χωρὶς νὰ καίγεται. Στὸν ἀγῶνα της αὐτὸν ἄλλοτε διέπεται συνειδησιακᾶ ἀπὸ τὶς ἀξίες — ποὺ τὴ μορφώνουν καὶ τῆς ρίχνουν φῶς. Ἄλλοτε ὅμως, σὲ κάτι δύσκολες καμπὲς, ὅταν μὲ τὶς ἀξίες ἀποτελεματώνεται, συσπειρώνεται στὸν ἑαυτὸ τους καὶ μπήγει σὰ νύχια στὴν πραγματικότητα τὰ ἔνστικτά της ἐνῶ ταυτόχρονα ξεπετιοῦνται σὰ σύννεφο καὶ κρύβουν μὲ τὶς φτεροῦγες τὸν ἥλιο τὰ δυστυχημένα πουλιά τῶν φαντασιώσεων.

Μιὰ τέτοια θεώρηση ὀδηγεῖ αὐτονόητα στὴν ἀποτίμησιν τόσο τῆς μιᾶς ὅσο καὶ τῆς ἄλλης συνειδησιακῆς στάσης — σὲ μιὰν ἀποτίμησιν βαθύτερη καὶ πέρ' ἀπὸ τὴ δικαίωση ποὺ ἡ καθεμᾶ τους ἀξιώνει γιὰ τὸν ἑαυτὸ της. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι σὲ ἐποχὴ σὰν τὴ σημερινή, ὅπου ὁ ἄνθρωπος παραπαίει ἀνάμεσα στὴ συντηρητικὴ ἀδυναμία τῆς πρώτης στάσης καὶ στὴν πυρετικὴ βαρβαρότητα τῆς δευτέρας, ἡ ἀδρῆ τούτη ἀποτίμησις ἀποτελεῖ καὶ παρότρυνση πρὸς μιὰν ἀληθινότερη συνειδητοποίησιν τοῦ ἑαυτοῦ μας.

POEMS FROM THE MODERN GREEK

COSTAS STERGIOPOULOS

THE CRIME

For some time strange shadows had wandered
through our dreams,
and to our ears had come at odd moments
vague whispers;
yet no one was to be seen, nothing
presaged the disaster.

And suddenly
a silence fell, as if we were in the world
alone.

They tore out our tongues by the roots, tied our
hands, blocked up our ears.
And in this state we awoke one day voiceless and deaf.
The vile crime took place before our very eyes.
But no one could speak any more nor be heard,
even if he managed to emit one
last cry
like a drowning man
or the smothered roar a beast at slaughter.
Since then, we only look each other in the eye
and dance barefoot upon the fire.

As for the soul, that has turned vampire.
With so many wolves around to claim it,
with so many dogs to drag it through
the streets.

SILENCE

A thick silence fell upon our lives
like the silence that falls
after the firing of a gun.

Silence for so long, silence.

What is there for us to do
but to begin again from the beginning.
Not for any other reason, but just to survive.

We found ourselves not even really in the middle,
on the bad side,
ex-patriots in our own country
listening to hyenas and to jackals.

Drummers with no drums.
Trumpeters with no trumpets.
Lancers with no lances.

To speak is always a solution.

THE DISINTERMENT

Funerals are usually lighter
in their heavy mourning.
You stumble your way out with your fresh grief,
and the dead person vanishes into thin air,
after so much and such vain lamentation.

But it always comes too soon that moment
of disinterment.

To your horror you see the still fleshed body
where you expected to find only bones
naked with neither clothes nor coffin
or at most just a tie.

Of course you wrap it up again
hoping it will rot one day.

But you leave
taking the uncorrupted body with you.

Transl. by JACK GAIST

ΜΗ ΘΛΙΒΕΣΑΙ

Στήν «Γλυκεία χώρα» τῆς Κύπρου

Συντριμμένα
στέκουν τὰ ὄνειρα
πάνω ἀπ' τὸ λαμπρὸ πετράδι τῆς Μεσόγειου,
τὴν αἱματοβαμμένη μας Κύπρο!
Βουδά,
συντριμμένα, μέσα στὴν ἐναγώνια πάλη,
μέσα στὴν ἀσύλληπτη, σὲ φρίκη, μεγάλη συμφορὰ,
ἐνῶ πλειάδες οἱ ἱριδισμοὶ ἡρωϊκῶν πράξεων
φωτίζουν ἓνα ματωμένο Τολγοθᾶ.

Θλιμμένη Ραχήλ
 δδύρεται ἢ «γλυκεῖα χώρα» τῆς Κύπρου
 πάνω ἀπ' ἀνοιχτοὺς τάφους καὶ ἐρείπια χαμοῦ!
 Ὅνειρα αἰώνων,
 καθηγιασμένα μὲ τὸ αἷμα τῶν παιδιῶν της
 βρίσκονται καὶ πάλι
 κάτω ἀπ' τὸ πέλμα τῆς Τουρκικῆς θηριωδίας
 μέσα στὴν παραζάλη τῆς ἀλλοφροσύνης
 καὶ τῆς μανίας τὸν ὄλεθρο!

Κύπρος, χώρα περήφανη, ἤρεμη,
 γεμάτη φῶς, θυσία κι' ἄμορφια
 μὴ θλίβεσαι!
 Τὰ δάκρυα, οἱ θρήνοι, οἱ στάχτες,
 τὸ αἷμα τῶν παιδιῶν σου
 καὶ τῆς ἀτιμίας τὸ ἄγχος,
 κλεισμένα μέσα στὸ κοχύλι τῆς αὐταπάρνησης,
 θὰ περπατοῦν ἀντάμα μὲ τὴ δόξα
 πάνω ἀπ' τὸν ἀπέθαντο παλμὸ μιᾶς αἰώνιας φυλῆς
 ποὺ σ' αὐτὴν ἀπλωμένα παραστέκουν
 τὰ χέρια τῆς μητέρας Ἑλλάδας
 καὶ προσδοκοῦν μαζὺ τὸν φωτεινὸν ἥλιο τῆς ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ
 ποὺ γρήγορα θ' ἀνατείλει...
 Κύπρος, «γλυκεῖα χώρα», μὴ θλίβεσαι...

ΑΝΘΟΥΛΑ Α. ΖΟΛΔΕΡ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Τὶ κι ἂν πατᾶς τὴ γῆ δὲν εἶν' δική σου
 αὐτὲς οἱ πέτρες καὶ τὸ χῶμα τὸ καμένο
 αὐτὰ τὰ γάργαρα νερὰ καὶ οἱ κάμποι
 γλυκόφωτη ἢ ἀνατολή καὶ ἡ κάθε δύση
 τὰ δένδρα καὶ τ' ἀπάτητα βουνὰ καὶ τ' ἀκρογιάλια
 εἶναι κομμάτι τῆς καρδιάς μας.

Οἱ πολιτεῖες καὶ τὰ χωριά μας
 τὰ σπίτια τὰ ὄμορφα καὶ ἀπλά
 οἱ δρόμοι καὶ τὰ ζωντανὰ μας
 οἱ ἐκκλησιῆς καὶ οἱ τάφοι τῶν παλληκαριῶν μας
 τούτη ἢ γῆ π' ὁ ἥλιος τὴν ζεσταίνει
 οἱ πόθοι τῆς θυσίας της, τῆς Λευτεριάς βαθεῖα ἢ ἀγάπη
 εἶναι κομμάτι τῆς καρδιάς μας

Καὶ ἡ καρδιά ΔΕΝ ΔΙΧΟΤΟΜΕΙΤΑΙ.

ΣΤΕΛΛΑ ΜΑΡΙΝΑΚΗ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΝΟΣ

Ο πόνος είναι μια εμπειρία ανεπιθύμητη. Από παλιά θεωρείται σαν μια έκφραση αδυναμίας της ανθρώπινης φύσης. Ο άνθρωπος πόνεσε για πρώτη φορά, όταν έχασε τον παράδεισο του όταν αποξενώθηκε από το θεό. Το θεό είναι έξω από το πάθος. Το πάθος ταυτίζεται μονάχα με την ανθρώπινη-φυσική υπόσταση.

Πόνος και πάθος ακολουθούν την πτώση της ψυχής. Η αντίληψη αυτή βρίσκεται βαθειά στη σκέψη της Ανατολής, στην πρώτη Εβραϊκή εμπειρία, στην Ελληνική φιλοσοφική σκέψη, στην Ελληνική φιλοσοφία καθώς και στο Χριστιανισμό.

Η ανθρώπινη ψυχή, ύστερα από την πτώση της, έχει να ακολουθήσει μια πορεία ανοδική. Την πορεία προς το θεό. Η πορεία αυτή αρχίζει με τον πόνο. Θα τελειώσει με την τέλεια απάθεια, με τη μακαριότητα, ύστερα από την ταύτιση με το θεό.

Προϋπόθεση για την αποδέσμευση του ανθρώπου από το φυσικό περιβάλλον και την δδευση του προς εκείνο το υπέρτατο πού τον ξεπερνά και τον υπερβαίνει είναι η βίωση του πόνου. Αποδεσμεύομαι, γίνομαι ελεύθερος, όχι με την χρήση του πόνου, αλλά με τη βίωση του. Η βίωση του πόνου θα με οδηγήσει στην επίγνωση της μοίρας μου. Θα με φέρει σε επαφή με τα έρια μου. Με τον πόνο θα συνειδητοποιήσω τον εαυτό μου. Ο πόνος οδηγεί σε μια καταθύθιση στη γυμνότητα της υπαρξής μου. Όμως, μόνο ύστερα από αυτή τη καταθύθιση θα μπορέσω να λυτρωθώ, να είμαι ξανά ελεύθερος.

Πόνος και αποδέσμευση συνδέονται μεταξύ τους βαθειά. Όχι σαν έννοιες πιά αντιφατικές. Η σχέση τους είναι διαλεκτική.

Ο πόνος δεν είναι κάτι το άνοητο, το χωρίς περιεχόμενο. Παίρνει νόημα και ουσία.

Μέσα στον απόλυτο πόνο μπορεί κανείς να είναι ελεύθερος. Όταν προσιδή στον πόνο το νόημα του. Έτσι ο πόνος δεν είναι το παράλογο εκείνο, πού βασανίζει εφιαλτικά τις συνειδήσεις και τις ταυτίζει με τα πράγματα. Παίρνει πιά περιεχόμενο. Λειτουργεί μέσα στη ψυχή. Ο πόνος βρίσκεται μέσα στον αγώνα των υπάρξεων για έσωτερική λύτρωση.

Ο πόνος δεν μειώνει την ελευθερία. Αντίθετα. Μέσα από τον πόνο ή ελευθερία κερδίζει οδισιαστικότερο περιεχόμενο, παίρνει οντότητα. Μέσα από τον πόνο αγγίζουμε την ελευθερία και λυτράνουμε τον εαυτό μας.

ΝΙΚΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

Κ. ΣΠΥΡΙΑΔΗΣ

Ο θάνατος κλείνει τον κύκλο της ζωής. Αλλά δίνει και τη δυνατότητα να στοχαστής πάνω στην πορεία, πού ένα άτομο έχει διατρέξει πάνω σε τούτη τη γή. Και με ψυχραμία, χωρίς τὰ πάθη των ανταγωνισμών και των συμπερόντων, μπορείς ν' αξιολογήσεις το έργο του νεκρού, ανεξάρτητα αν ο κατοπινός χρόνος θάχει μιαν άλλην έπιμηγορία.

Ο Κωνσταντίνος Σπυριδάκης, «πλήρεις ημερών», έχει αναχωρήσει από τὰ εγκόσμια. Αφησε όμως τη σφραγίδα του στην εποχή του και στον τόπο του. Μπορεί πολλά ν' αλλάζουν στη ζωή, ιδίως στα τωρινά χρόνια με τούς γρήγορους μεταμορφισμούς. Αλλά ο άνθρωπος οφείλει νάναι ο άνθρωπος της εποχής του και τού τόπου του. Και ο Σπυριδάκης όπηρξε σχεδόν ως τὰ τέλη της ζωής του στο προσκήνιο της κυπριακής ζωής, έθνικης, εκπαιδευτικής, κοινωνικής και γενικά πνευματικής.

Σε πρώτη μοίρα μπαίνει η εκπαιδευτική δράση τού Κωνσταντίνου Σπυριδάκι. Στο κάτω-κάτω τον εκπαιδευτικό κλάδο διάλεξε για να σταδιοδρομήσει. Και πραγματικά αποσιώθηκε ο αυτόν. Δεν είναι μόνο η υπεύθυνη κι' εδουείθητη άσκηση των καθηκόντων του στο Παγκύπριο Γυμνάσιο ως καθηγητή από το 1923-1931 κι' αργότερα ως υποδιευθυντή στο ίδιο Γυμνάσιο και τέλος ως γυμνασιάρχη από το 1936-1960. Ασφαλώς χαρακτηριστικό του ήταν οι νέες ιδέες, πού έφερνε στην εκπαίδευση όχι επαναστατικά αλλά ήρεμα, σταθερά και συστηματικά. Κι' οι ιδέες αυτές δεν περιορίζονταν στις μεθόδους τόσο, όσο στη διοίκηση, στη δημιουργία κινήτρων για μετεκπαιδύσεις και στην προσπάθεια να πείσει τον καθηγητή να είναι κοινωνικός λειτουργός με την ανάμιξη του στις διάφορες κοινωνικές έκδηλώσεις, ιδίως τις πνευματικές. Αργότερα σαν πρόεδρος της Ελληνικής Κοινοτικής Συνελύσεως κι' ύστερα ως Υπουργός Παιδείας από το 1965-1970 προχώρησε πού πέρα στη διαγραφή της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Κύπρο, πού άρχισε κι' έλας να εισάγει από τον πρώτο χρόνο της μεταπολίτευσης ως πρόεδρος τού Έκπαιδευτικού Συμβουλίου. Ως τὰ σήμερα η διάθρηση τού Υπουργείου Παιδείας και οι βασικές αρχές της εκπαίδευσης στην Κύπρο παραμένουν στο σημείο πού τις άφησε ο Σπυριδάκης. Είχε τη μεγάλη ιδιότητα ν' ακούη εισηγήσεις και να τις πολυστοχάζεται, συζητώντας τες με όσους νόμιζε πώς είχαν βαρύνουσα γνώμη. Δεν άπόφευγε καμμιά νέα μέθοδο,

άρκει να πίστευε στή σημασία της.

Τις ανταλλαγές εκπαιδευτικών από τις πρώτες μέρες τής μεταπολίτευσης τις θεώρησε ιδιαίτερα σπουδαίες, τόσο για άμεσες γνωριμίες των εκπαιδευτικών μας με όσους Έλλαδίτες ασπάζονταν τις νέες εκπαιδευτικές απόψεις, όσο και για τόνωση του διδασκαλικού κόσμου, που ξαφνικά άλλαξε προϊσταμένη αρχή κι' επομένως βρισκόταν σε μιὰ μετέωρη κατάσταση. Καί η Παιδαγωγική Ἀκαδημία Κύπρου (ὅπως τή μετονόμασε ὁ ἴδιος) ἦταν τὸ κυριώτερο κέντρο μαθημάτων μετεκπαιδύσεως καὶ συναντήσεων με καθηγητές, σπουδαστές καὶ ἄλλους ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων. Αὐτές οἱ συναντήσεις καὶ οἱ ἀνταλλαγές γενιῶν ἀπόψεων ὑπῆξαν στὰ χρόνια ἐκεῖνα μιὰ πνευματικὴ ἀνάταση. Ἐπίσης γιάσυννεχῆ ἐνημέρωση τῶν εκπαιδευτικῶν καθιέρωσε γιὰ χρόνια τὸ περιοδικὸ «Ἐκπαιδευσις».

Παράλληλα με τὶς εκπαιδευτικὲς δραστηριότητες τὸν βρίσκονταν καὶ οἱ καθαρῶς ἐπιστημονικὲς του. Ἡ δρᾶση του στὸν ἐπιστημονικὸ τὸμὲν κάλυπτε εὐρύτατο πεδίο ἀν ἀναλογιστοῦμε τὸ ἐπίπεδο μας στὰ χρόνια ἐκεῖνα. Ἀσχολήθηκε με τὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου καὶ εἶναι γνωστὸ τὸ βασικὸ ἔργο του «Ἐθαγόρας Α' ὁ Σαλαμίνιος», ποῦ δημοσιεύθηκε πρῶτα στὴ Γερμανία καὶ ἀργότερα με βελτιώσεις στὸ Δελτίο τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Τὸ ἐρευνητικὸ του γενικὰ ἔργο περιλαμβάνεται πιά σὲ μιὰ συγκεντρωτικὴ ἔκδοσι με τίτλο «Μελέτες, Διαλέξεις, Λόγοι, Ἀρθρα» Τόμος Αος, μέρη Α. Β. Γ, με τὸν ὑπότιτλο «Ἱστοριοφιλολογικὰ μελέται καὶ διαλέξεις», ποῦ κυκλοφόρησαν οἱ Κυπριακὲς Σπουδὲς «με τὴ γενναϊόφρονα προσφορά», ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Μακαρίου.

Ἀλλὰ κοντὰ στὴν προσωπικὴ του ἔρευνα βρίσκεται καὶ μιὰ ἄλλη αξιόλογη ἱκανότητά του. Κατόρθωσε νὰ συνενῶνῃ σὲ ἐνιαυτὰ σώματα γιὰ ἔρευνα καὶ πνευματικὴ ἀπασχόληση τοὺς ἐπιστήμονες καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων. Σὰν ἐμπνευστὴς πρωτεργάτης ἴδρυσε τὴν Ἑταιρία Κυπριακῶν Σπουδῶν, ἣ ὁποία ἀσχολεῖται με καθαρῶς κυπριολογικὰ θέματα, τὸν Ἑλληνικὸν Πνευματικὸ Ὀμιλο Κύπρου, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται ἐλεύθερα με πνευματικὰ θέματα κυρίως με βῶα σχετίζονται με καθεστὶ τὸ ἑλληνικὸ, καὶ τὸν Σύλλογο Φιλολόγων «Στασίνας», ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται με θέματα καθαρῆς φιλολογίας. Ἐπιστέγασμα ὅμως ὄλων αὐτῶν τῶν δραστηριοτήτων του εἶναι ἡ ἴδρυσι τοῦ Κέντρου Ἑρευνῶν, ποῦ ἀσχολεῖται με κυπριολογικὰ θέματα κι' ἔχει ὡς τὰ σήμερα στὸ ἐνεργητικὸ του μιὰ πλούσια δρᾶσι. Ἐδῶ δὲ θὰ ἦταν ἄσκοπο ἀν προσθέταμε καὶ ἕνα ἄλλο ἐπίτευμά του, καθαρὰ ἐπαγγελματικῆς φύσεως, τὴν ἴδρυσι τῆς ΟΕΑΜΕΚ (Ὁργάνωσις Ἑλλήνων Λειτουργῶν Μέσης Ἐκπαιδύσεως), στὴν ὁποία ἦταν Πρόεδρος γιὰ ἀρκετὲς περιόδους. Γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς δραστηριότητες, ἐκπαιδευτικὲς καὶ ἐπιστημονικὲς, ὀρίσθηκε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας τῆς Ἑλλάδος ἀναπληρωτῆς στὴν Κύπρο Γενικός Ἐπιθεωρητῆς Σχο-

λῶν Ἀλλοδαπῆς, καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸν ἀνεκήρυξε ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς.

Εἶναι ἀσφαλῶς σύμφυτη με τὴν εκπαιδευτικὴ δρᾶση καὶ ἡ ἐθνικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ δρᾶσι. Γιατὶ με τὸν τρόπο αὐτὸ μπαίνουν οἱ ἰδέες στὴν πράξι καὶ πείθουν γιὰ τὴν ἀξία τους. Ὁ Σπυριδάκις ἔχει νὰ δείξει μιὰ εὐρύτατη κοινωνικὴ δρᾶση καὶ ἀσφαλῶς μεγάλην ἐθνικὴ. Αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ του δρᾶση δὲν περιοριζόταν στὶς ἐκδηλώσεις κατὰ τοὺς χαλεποὺς χρόνους. Κυρίως ἡ ἐθνικὴ του δρᾶση πρέπει ν' ἀναζητηθῆ στὶς μελέτες καὶ τὰ ἀρθρα του. Ἡ συμβολή του μετὰ κείμενα αὐτὰ ὑπῆρξε ἀποφασιστικὴ καὶ θεμελιακὴ, γιὰτὶ με ἀτράντακτα ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν Ἱστορία ὑποστήριξε τὶς ἐθνικὲς ἀπαιτήσεις. Ὡς μέλος τοῦ Ἐθναρχικοῦ Συμβουλίου διαφόρων Ἀρχιεπισκόπων πάντα κρατοῦσε μιὰ ρεαλιστικὴ γραμμὴ στὴν ἀντιμετώπισι τῶν ἐθνικῶν θεμάτων. Μάλιστα με τὸν «Ἑλληνικὸ Πνευματικὸ Ὀμιλο Κύπρου» πρόβαλλε κάθε ἑλληνικὴ φυσιογνωμία τονώνοντας τὸ Ἐθνικὸ φρόνημα στὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς ἀγγλοκρατίας κι' ἀργότερα στὰ χρόνια τῆς μεταπολίτευσης.

Βέβαια ἡ ἀναγνώρισι τῆς συμβολῆς τοῦ Σπυριδάκι ὑπῆρξε εὐρύτατη καὶ εὐκρινῆς. Πολλὰ σωματεῖα καὶ ἀρχὲς τὸν ἔχουν τιμῆσει πνευματικὰ με συγκεντρώσεις καὶ εἰδικὲς ἐκδόσεις. Οἱ Κυπριακὲς Σπουδὲς, ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλος Κύπρου, τὸ Κέντρον Ἑρευνῶν, ὁ Σύλλογος «Παρανασός» κλπ. Χαρακτηριστικὴ ὅμως ὑπῆρξε ἡ συγκέντρωσι παλιῶν μαθητῶν του ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον, ποῦ διὰ τῆς χειρὸς Του, τοῦ δόθηκε ἀφιερωματικὸς τόμος. Τοῦτο ἔγινε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1964. Ὁ τόμος αὐτὸς περιέχει τὰ βιογραφικὰ τοῦ τιμωμένου καὶ μελέτες 26 μαθητῶν του, ποῦ ἀνήκουν σὲ διάφορους ἐπιστημονικοὺς κλάδους. Στὴ συγκέντρωσι αὐτὴν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος εἶπε:

«Εἶμαι εὐτυχῆς, διότι ἡ ἔκδοσι τοῦ ἀνὰ χειρᾶς ἀναμνηστικοῦ τόμου μοῦ παρέχει τὴν εὐκαιρία νὰ ἀποτίσω ἐλάχιστον φόρον τιμῆς εἰς τὸν ἄνδρα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πλεῖστα πνευματικὰ ὀφέλη ἀπεκόμισα ὡς μαθητῆς του εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἀργότερα ἐπίσειράν ἐτῶν συνεργάσθη εἰς πλείστους τομεῖς τῶν πολυπλευρῶν ἀγῶνων τῆς Κύπρου».

Καὶ πιά κάτω τὸν χαρακτηρίζει, Ἐπιστήμων, παιδαγωγός, ἐθνικὸς ἀγωνιστῆς καὶ ἐμπνευσμένος κοινωνικὸς ἐργάτης — προσέφερε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ προσφέρῃ τὰς διηρησίας του εἰς τὴν Κύπρον, ἔχων ὡς γνώμονα τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν δι' ἄνοδον τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ».

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Γ. Θ. Βαφόπουλου: «Σελίδες αὐτοβιογραφίας» Ἀθήνα.

Ὅταν φτάνης στὸ τέλος τῶν 1450 «Σελίδων Αὐτοβιογραφίας» τοῦ Γ. Θ. Βαφόπουλου [τόμοι 1(1970), 2(1971), 3Α(1973), 3Β(1975)], ἔ-

τή φωτιά και τὸν ἄλεθρο, πού σκόρπισαν οἱ σιδερόφρακτοι θάρβαροι τοῦ Ἄττιλα. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐπίκληση στὴ θεοτική μῆτέρα και ἕνα ἐναγώνιο κάλεσμα στὴν Ἀροδαφνού για νὰ συντροφέψη μετὴ Ρήγγαινα στὰ ἔρημα της κάστρα τὸν προδομένο μαχητὴ προσμένοντας τὴ λύτρωση τοῦ Πενταδάκτυλου. Κ' ἡ Ρήγγαινα μετὸν Διγενῆ περιδιαβάξουν μετὰ στοργή στὴ γνώριμη πατρίδα γῆ ψυχώνοντας τοὺς νιούς για τὴ σωτήρια ἄνοδο.

Τὸ ἄλλο σκέλος τοῦ βιβλίου τῆς Νάγιας Ρούσου μετὸν τίτλο «Ἀρθρογραφία» ἀποτελεῖ μιὰ σειρά ἀπὸ πεζὰ κάτω ἀπὸ τὶς ἐπικεφαλίδες «Ἔθρες πολέμου», «Χτὲς — σήμερα» και «Τοῦ νέου χρόνου»; πού ἀρχικὰ εἶδαν τὸ φῶς στὴν ἐφημερίδα «Κύπρος».

Ἡ ἐπικαιρότητα και ἡ σκοπιμότητα πού ἐξυπνέτησε αὐτὴ ἡ συνεργασία τῆς Ρούσου δὲν ἀφαιροῦν διόλου ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου της. Ἀντίθετα, ἡ σταθερὴ ποιότητά του ἐκτιμᾶται για τὴ λογοτεχνική του ἔρευνα τόσο ἀπὸ ἀποψη γλώσσας ὅσο και οὐσίας. Μετὰ ὕφος λιτό και καθάριο και μετὰ γλώσσα λυρική και ζωντανή περιγράφονται ἀνάγλυφα τὸ χρονικό τῆς μεγάλης συμφορᾶς πού ἔπληξε τὸ φιλήσυχο νησί μας. Διεκτραγωδεῖται τὸ σκληρὸ ξερίζωμα και ἡ πικρὴ προσφυγὰ κάτω ἀπὸ συνθήκες ἀσυμβίβαστες μετὸ φυσικό μεγαλεῖο, τὸν πολιτισμὸ και τὴν ἐθνική περιφάνεια τοῦ λαοῦ μας.

Μαζι, προβάλλεται ἕνα μήνυμα ἀγάπης και εἰρήνης. Καί μετὰ πειστικό λόγο ρίχνεται ὁ σπόρος τῆς ἐγκατερέυνας, τῆς ἀντίστασης και τῆς πίστης για ἕνα καλύτερο, εἰρηνικό αὐριο.

Ἡ Νάγια Ρούσου κατάφερε νὰ δώσει καιτὰ διώματα τῆς τραγωδίας τῆς Κύπρου στὸ βιβλίο της «Μνήμες Πολέμου», πού ἀποτελεῖ μιὰ θετική λογοτεχνική συμβολή στὸ καινούργιο κεφάλαιο τῆς πρόσφατης ἱστορικής καμπῆς τοῦ τόπου μας.

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

Δ η μ. Γ ι ά κ ο υ : «Ἀντιήρωες» (διηγήματα), ἔκδ. τὸ Ἑλληνικό Βιβλίο, Ἀθήνα, 1975.

Χαρακτηριστικό τῶν διηγημάτων τοῦ Δημ. Γιάνου, πού περιέρχονται στὴ συλλογή του «Ἀντιήρωες», εἶναι τὸ πολὺ ζωντανὸ ὕφος. Τοῦτο ὀφείλεται στὴ στρωτὴ δημοτική, στὴν ὁποία συχνὰ ἀνακατεύονται, σὲ πρέπουσα θέση, παροιμιακὲς φράσεις και καθαρευουσιάνικη φρασεολογία, ἐκείνη πού χρησιμοποιεῖται στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες. Αὐτὴ ἡ ἀνάμειξη δίνει ἕνα ἐκπληκτικό χρῶμα, και μιὰν ποικιλία, και συχνὰ δημιουργεῖ κάποιες ἐκπληξίες. Δὲν ὑπάρχει στὸ ὕφος αὐτὸ μιὰ παρατραβηγμένη λεξιθηρική εὐρηματικότητα, πού θα ἔξαναίξε, ἀλλὰ δὲ θα δημιουργοῦσε τὴν ἔλξη.

Τὰ πιδ πολλά διηγήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς σχετίζονται μετὸν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τὴ Γερμανική Κατοχή. Δὲν ἔχουν ὅμως αὐτὰ καθόλου ἥρωϊκό ἢ ἀντιστασιακό χαρακτήρα και μάλιστα ἐπιδεικτικό. Κεῖνο τὸ «ἀντί», πού μῆπκε στὸν τίτλο τοῦ βιβλίου, μιλά ἀκριβῶς για

τὴ θέση τῶν ἡρώων, πού συναντᾶς σὲ τοῦτα τὰ διηγήματα. Ὡστόσο, παρόλο τὸν «ἀντιηρωϊσμό», τοὺς οἱ ἀντιήρωες αὐτοὶ ἔχουν ἕνα τραγικό μεγαλεῖο, και θὰ τὸ παραδεχοῦν «ἀνθρωπινότατο». Στὸ πρῶτο διήγημα ὁ ἀπόστρατος στρατηγὸς Στεργιάλης, μετὰ κείνη τὴ φοβερὴ ἀνάμνηση τῆς μικρασιατικής ἤττας του, πού τώρα ἀνεκατεῦεται σὲ μιὰν ἰδιότυπη ἀντίσταση πέφτοντας θύμα ἐκμεταλλεωτῶν, δίνει ἕνα τέλος τραγικό στὴ ζωὴ του παρόλη τὴ φαινομενική κωμικότητά του. Ἀλλὰ και ὁ Πρεκατὲς τοῦ δευτέρου διηγήματος, πού μετὰ μιὰ στιγμὴ δείχνει κάποιον μεγαλεῖο (σὰ μιὰ μικρὴ ἀνταπάρηση) δὲν παύει νὰχεῖ τὸ ἀνθρώπινο δράμα μέσα στὴ κωμικὴ μικρότητα τῆς τελευταίας του πράξης.

Ὁ Γιάνος σὰ πιδ πολλά διηγήματά του χρησιμοποιεῖ πολὺ τὴν εἰρωνία και τὸ κωμικό στοιχεῖο. Ὡστόσο, τοῦτο τὸ στοιχεῖο δὲν ἐξευτελίζει, ἀλλὰ δίνει μετὰ ἀνθρώπινη διάσταση τοὺς χαρακτήρες του και συχνὰ ἕνα εἶδος ἀνθρώπινου μεγαλεῖου μέσα στὸν ἀντιηρωϊσμό τους. Ἀπὸ τὰ διηγήματα ὅμως τῆς συλλογῆς αὐτῆς ξεχωρίζει ὁ «Πρῶτος νεκρός», πού ἔχει κάποιον ἄλλο χαρακτήρα. Ἐδῶ ἡ εἰρωνία βρίσκεται πολὺ βαθύτερα μέσα στὴν παγκόσμια ἀνθρώπινη συμπεριφορά. Ταυτοχρόνως τοῦτο τὸ διήγημα εἶναι ἕνα ἀριστο ἀντιπολεμικό διήγημα μέσα στὴν τολμηρότητα τῆς ἐξέλιξής του κι ἄς ξεφεύγει κάπως ἀπὸ τὰ ρεαλιστικά πλαίσια. Ἀλληγορικοῦ τύπου εἶναι τὸ διήγημα «Τὸ παραμῦθι τῆς Δαιτυρονίας», ὅπου τὸ κωμικό στοιχεῖο φτάνει σὲ ὄψιστο ἐπίπεδο. Στὴν ἑπταετία ἀνήκει τὸ τελευταῖο διήγημα «Δέκα και δέκα», ὅπου μερικὸι χαρακτήρες συνδέονται μετὰ τὴν Ἱταλογερμανική πολεμική τετραετία κι' ἔχει μετὰ πολὺ λεπτότητα ἕνα στιγμιαῖο τῶν ἐπιτηδίων.

Ὁ Γιάνος μετὰ τὰ διηγήματά του αὐτὰ ἀναβιώνει τὸ παραδοσιακό διήγημα, τὸ κλασσικό, μετὰ στέρεο κορμὸ και τὴ μετρημένη ἐξέλιξη, πού τελειώνει μετὰ ἐκπληξὴ στὴν κορυφώσή του.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Τ ά σ ο υ Ἀ θ α ν α σ ι ά δ η : «Οἱ Φρουροὶ τῆς Ἀχαΐας» (μυθιστόρημα) τομ. Α και Β, ἔκδ. «Ἔστια», Ἀθήνα, 1975.

Μπορεῖ νὰ εἶναι (και εἶναι) ἡ Ἀχαΐα ὁ χώρος ὅπου διαδραματίζονται μετὰ ὅσα γράφει ὁ Τάσος Ἀθανασιάδης στὸ δίτομο μυθιστόρημά του «Οἱ Φρουροὶ τῆς Ἀχαΐας». Ὡστόσο, χώρος τοῦ μυθιστορήματος εἶναι μιὰ ἀστική κοινωνία, ὅπου ἡ παλιά συντηρητικὴ τάξη συγκρούεται μετὰ τὴ νέα γενιά, τὴ γενιά πού θρέφεται ἀπὸ τὴ θετικὴ ἐπιστήμη και τὴν τεχνολογία. Στὴ νεοελληνική λογοτεχνία δὲν ἔφερο ἄλλο μυθιστόρημα, στὸ ὁποῖο νὰ κυριαρχῇ ἡ σκέψη πού διαμορφώθηκε ἢ διαμορφώνεται μέσα στὸν ὀρθολογισμό τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ἄν ἀναλογιστῆς πὼς τὸ Πανεπιστήμιο Πατρῶν ἔχει σχολὲς θετικῶν ἐπιστημῶν, θεωρεῖς και τὴν τοποθέτηση τῆς δράσης στὸ χῶρο τῆς Ἀχαΐας σὰ μιὰ καλὴ ἐπιλογή. Ἀλλὰ ὡς χτὲς ἀκόμα ὁ χώρος αὐτός, ὁ ἐπαρ-

χιακός, είχε το φυσικό κλημά του συντηρητισμού. Ἡ εθνημερία και ἡ ἐμπορικὴ κίνηση, πού μέρα με τὴ μέρα αὐξάνει, τὸν σφραγίζει με τὸ ἀστικό πνεῦμα. Με ἄλλα λόγια δὲ θάβρισκε καλύτερη περιοχὴ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο πού νὰ προσφερῶται τόσο και δικαιολογημένα στὸν Ἀθανασιάδη γιὰ νὰ πλέξη τὸ μῦθο του.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ὁ Ἀθανασιάδης ἔχει ἓνα ἐλκυστικὸ ὕφος και ξέρει νὰ κόβει τὰ κεφάλαια τοῦ μῦθου του σὲ κορυφώσεις, δίνοντας θέση σὲ κάποιον ἄλλη πτυχὴ, πού λίγο πριν εἶχε διακοπῆ ἀπὸ κάποιον ἄλλη κορύφωση. Τοῦτο δημιουργεῖ μίαν ποικιλία ἰσθὴν ἐξέλιξη τοῦ μῦθου, δὲν κουράζει ἀλλὰ διεγείρει τὴν περιέργεια, τὸ ἄλλα δηλ. τῆς ἑλέξης, προπαντὸς σήμερα πού οἱ πολλὲς σελίδες και τὸ ἀπλωμα σὲ τρομάζουν. Ἐπιπλέον, ἐνῶ ἡ λιτότητα, ἡ ζελα καὶ ἡ ἀμεσότητα, πού διανθίζεται συχνὰ με περιγραφὰς θυδ-τρῶν ἀράδων, σοῦ δίνει κάποιον ποιητικὴν αἰσθησὴ και ταυτοχρόνως σοῦ καθορίζει χρόνο και σ' ἐπαναφέρει στὸ χῶρο μῆπως ἡ σκέψη σου περιδιχάσει ἄλλοῦ και ξεφύγει ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἰδέα ἢ τὸ φλέγον πρόβλημα. Αὐτὸ εἶναι προτέρημα ὅταν ἀναλογιστῆς τί κωμικὰ εἶναι οἱ πολυσέλιδες, με πολλὴ βερπαλισμὸ, περιγραφὰς τῶν παλῶν μυθιστοριογράφων. Μέτρο ὑπάρχει και στὶς συζητήσεις πάνω σὲ προβλήματα. Συχνὰ θυδ-τρῆς κοφτὲς προτάσεις σοῦ καθορίζουν τὴ θέση και τὴν ἀντίθεση τοῦ προβλήματος και σοῦ ἀφήνεται ἐλευθερία νὰ τὸ ἐπεκτείνεις μέσα σου ἐνεργητικὰ, προπαντὸς δὲν ὀφραίνεσαι δοκιμιογραφία, πού ἀσφαλῶς σὲ πᾶει σὲ ἄλλους χῶρους κι' ἀπαιτεῖ ἄλλο τρόπο σκέψης. Ἡ διαγραφή τῶν χαρακτήρων δίνεται σφαιρικὰ: ὡς ἐξωτερικὴ περιγραφή, ὡς προέλευση, ὡς τρόπος συμπεριφοράς, ὡς ἔκφραση τῆς σκέψης και ὡς πράξη με συνέπεια. Κανένας ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρες αὐτοὺς δὲ μοιάζει με τὸν ἄλλο, ἀλλὰ ἀντιπροσωπεύει ὁ καθένας τους και ἓνα τύπο, πού συναντᾶς με μικροπαράλλαγες στὸ περιβάλλον σου.

Προσωπικὰ τὸ βάρος τὸ ρίχνουμε στὰ εἰρήματα, πού καταδείχνουν τὶς θέσεις και τὶς ἀντιδράσεις τῶν νέων, αὐτῶν πού μεγαλώσανε μ' ἓνα ἄλλο πνεῦμα, ὀρθολογιστικὸ, τὸ ὅποιο ἔχει καταφανῆ τὰ σημεῖα τῆς παγίωσης σκέψης και τῶν παγίωσιμων τάσεων μέσα σ' ἓνα κύκλο ἐπίδοξων ἐπιστημόνων και ὄχι ἀπλῶς κομματικῶν ἡγήτορων. Ἀφοῦ και ἡ ἀνάμιξη τῆς χούντας στὰ τελευταία μέρη τοῦ μυθιστορήματος γίνεται με σκοπὸ νὰ δειχτῆ τὸ πνεῦμα τοῦ νέου και ὄχι ἡ ἐπίδειξη τῶν ἀμαρτημάτων, ἔστω κι' ἂν ἡ ἀνάμιξη αὐτῆ ἔδωσε ἓνα δικαιολογημένο τέλος στὸ μῦθο. Τὸ μόνο πού μπορεῖ νὰ παρατηρήσῃ ἓνας εἶναι ἡ λίγη ἔκταση πού δόθηκε στὸν ἐξαιρετικὸ τύπο τοῦ καθηγητῆ Δοξάρη. (Και τοῦτο εἶναι δικαίωμα τοῦ συγγραφέα).

Πάντως προσωπικὰ ἀντικρίζουμε τὸ μυθιστόρημα «Οἱ Φρουροὶ τῆς Ἀχαΐας» σὰν τὸ κορυφωμα τῆς πεζογραφικῆς δεξιότηχιας τοῦ Τάσου Ἀθανασιάδη και σὰ μιὰ ἀντιπροσωπευτικὴ μαρτυρία τῶν σημερινῶν συγκρούσεων πού παρατηρεῖται μέσα στὸς κόλπους τῆς ἀστικῆς κοινωνίας.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ, ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ, ΚΑΙ ΔΥΟ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Μόλις πῆρα τὸ δέμα με πολὺ ἐνδιαφέροντα βιβλία, τράβηξαν τὴν προσοχὴ μου δυὸ ἀπ' αὐτά. Ἐνα γιὰ τὸν τίτλο του κι ἓνα γιὰ τὴν ἐκφραστικὴ φωτογραφία τῆς διηγήτρας... Συχνὰ μες στὰ βιβλιοπωλεῖα, γεμάτα ἀπὸ ἑκατοντάδες βιβλία, ὁ ἀναγνώστης με πολλὴ δυσκολία καταφέρνει νὰ ἀγοράσῃ σήμερα κάτι τὸ καλὸ και τοῦ γούστου του. Νὰ τὸ γιὰτὶ κάποτε ἡ εὐτυχία ἐνὸς καλοῦ και χρήσιμου βιβλίου ἐξαρτᾶται και ἀπὸ τὸν τίτλο του καθὼς ἐπίσης κι ἀπ' ἄλλους λόγους. Φυσικὰ κάποτε ὁ ἀναγνώστης ὁ κακομοίρης, πού δίνει πολλὴ σημασία στὸν τίτλο ἐνὸς βιβλίου κτλ., γελιέται και φέρνει στὸ σπῆτι του μόνο λίγο ἀχρηστο χαρτί.

Ὅσο γιὰ μένα και κατὰ μένα δὲ γελάστηκα, μὰ βρήκα τὸ στόχο μου γιὰτὶ ἔπασαν ἔτσι στὰ χέρια μου δυὸ βιβλία πού ἀμέσως μοῦ φάνηκαν πολὺ πετυχημένα ὅσο λίγα ἀπὸ τὰ πολλὰ πού κάθε χρόνο τυπώνονται ὀπουδήποτε, σὰ νὰ μὴν εἶναι τόσο ἀκριβὸ σήμερα τὸ χαρτί. Ὁ λόγος μου ἀνήκει στὴν «Ἐκτόνωση» τῆς ποιήτριας κ. Νίκης Λαδ κη—Φιλίππου και στὰ «Διηγήματα» τῆς κ. Βιρένης Ἰωαννίδου - Ἀδαμίδου ἀπ' τὴν Κύπρο.

Τὰ ποιήματα εἶδαν τὸ φῶς τὸ 1972, και τὰ διηγήματα τὸ 1970, και γι' αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς πῶς και τώρα ἀργοπορημένος ἐρχομαι νὰ ἐκφράσω τὶς ἐντυπώσεις μου ὕστερα πού τὰ διάβασα με προσοχὴ και ἐνδιαφέρον. Προσωπικὰ δὲν εἶμαι συνηθισμένος νὰ διαβάω βιβλία δὲ μ' ἀρέσει και τὸ πολὺ ἀρχίζω νὰ τὸ διαβάω, μὰ δὲν πᾶω πέρα ἀπὸ τὶς πρώτες σελίδες. Γενικὰ, κατὰ τὴ γνώμη μου, κυρίως ἂν προκειται γιὰ ξένο ἀναγνώστη σὰν ἐμένα, γιὰτὶ δὲ μὲ φτάνει ἡ ἀγάπη πού θρέφω γιὰ τὰ ἑλληνικὰ και τοὺς Ἕλληνες.

Γιὰ νὰ ἐκφράσῃ κανεὶς τὶς ἐντυπώσεις πάνω σ' ἓνα βιβλίο δὲν εἶναι ποτὲ ἀργά, ἰδίως ὅταν τὸ κἀνὴ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὰ ἐπαγγελματικὰ του, και γιὰ λόγους ὄχι ἐμπορικοὺς, ἀλλὰ μόνο γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ πνευματικὰ ὅσους τοῦ ἔδωσαν τὴ μεγάλη χαρὰ νὰ ἀπολάβῃ καλὸ βιβλίο.

Ἡ «Ἐκτόνωση» δὲ θὰ ἔρθη, ἂν ἔρθη ποτὲ, ἀργά, στὸ σημερινὸ κόσμο, στὸν ὅποιο «τόσο γρήγορα μᾶς ἄφησε ἡ νιότη μας», γιὰτὶ τὴν πλήγωσε με τοὺς ἔρκους του «κάποιος Ἰούδας» και «δρεθῆκαμε κλεισμένοι/στὰ τείχη τῆς Ἰερικῆς», ἀπὸ τὰ ὅποια, μᾶς λέγει ἡ κ. Λαδάκη - Φιλίππου, θὰ μπορούμε νὰ ἔγουμε ἔξω μόνο ὅταν

«Θάρρη ἡ ἐποχὴ
πὺ ἡ καρδιά
θὰ συνταιριάζῃ
τὴ ψυχὴ.»

Ὡς πότε, λοιπόν, ὁ ἄνθρωπος θάναὶ λύκος και θὰ ζῆ στὸ σκοτάδι; Νὰ τὸ ἐπιούσιο ἐρώτημα τῶν χριστιανῶν, και σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα θέλει νὰ ἀποκριθῆ ἡ ποιήτρια, πού με πίστη δλοκλη-

ρωτική και κρυσταλλένια μᾶς στέλλει τὸ ποιη-
τικό της κήρυγμα:

«Ἦλθεν ἡ στιγμή
ν' ἀνεχθῶμεν ἀλλήλους
ἐν ἀγάπῃ
νὰ μοιράσωμεν
τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον
ὄχι διὰ στόματος μαχαίρας,
ἀλλὰ μὲ τὰ τρυφερά
δάχτυλα τῶν παιδιῶν μας...»

Πρόκειται γιὰ μικρὸ βιβλίον, ὅπου ἀνθίζει
μεγάλῃ θρησκευτικότητῃ καὶ χριστιανικῇ ἀγάπῃ
καὶ αὐτὸ φτάνει γιὰ νὰ γνωρίσωμε καὶ τὴ γεν-
ναϊότητα τῆς Νίκης Λαδάκη—Φιλίππου, ἡ ὁποία
μοῦ φάνηκε γεμάτῃ ἀπὸ λυρισμὸ ἐξαιρετικὸ καὶ
πὼς ἔδωσε στὸ θρησκευτικὸ περιεχόμενον τὸ ἕφος
ποῦ τὸ ἀξίζει. Καὶ τὸ ἕφος τῆς γίνεται ὄλο
καὶ περισσότερο σαφὰρ ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχό-
μενο.

Καὶ τώρα πρέπει ὁ λόγος μου νὰ μιλήσῃ γιὰ
τὰ «Διηγήματα» τῆς κ. Εἰρήνας Ἰωαννίδου—Ἀ-
δαμίδου. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα κάθε διήγημα βουλιά-
ζει τίς ρίζες του στὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς
καὶ γι' αὐτὸ ἡ διηγηματογράφος δὲν ὀνειρεύεται
σὰν τοὺς «ῥομαντικούς», ἀλλὰ παρατηρεῖ καὶ
εἰκονογραφεῖ τὴ σημερινὴ ἀνθρωπότητα, πάνω
στὴν ὁποία ἀπλώνει τὸ χαμόγελό της, κάποτε
συγκαταβατικὰ καὶ κάποτε εἰρωνευτικὰ, μὰ πάν-
τα μέτρια. Ἡ δημιουργικὴ της φλέβα, ποῦ ἐκ-
φράζεται μὲ ἐλαφρὸ ἕφος καὶ δίνει στὸ διάλογο
τὸν πρωταρχικὸ ρόλο (πρόκειται γιὰ σύντομο καὶ
ζωντανὸ διάλογο, ποῦ μοῦ φάνηκε τὸ «φόρτε»
τῆς συγγραφέως) εἶναι πλούσια καὶ γνήσια, χω-
ρὶς νὰ προσθέσω ὅτι ἀναθρῶξει ἀπὸ μιὰ βέβαιη
γνώση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Στὸ βιβλίον τοῦτο
ἡ προσοχὴ τῆς κ. Ἀδαμίδου προσπαθεῖ μὲ ἐπι-
τυχία πολὺ μεγάλῃ νὰ παρουσιάσῃ τὸν χαρακτή-
ρα τοῦ κάθε προσώπου, γιὰ τὴν ἐνδιαφέρει αὐ-
τὸ περισσότερο ἀπὸ τὰ γεγονότα ποῦ εἶναι στὴν
ὕπηρεσία τοῦ πρώτου. Τῆς φτάνει μιὰ σύντομη
φράση, κάποτε μιὰ λέξη ἢ ἓνα ῥῆμα, γιὰ νὰ
φωτίσῃ μιὰ σκηνὴ ἢ ἓνα πρόσωπο.

Ἀπὸ τίς πρῶτες σελίδες πολὺ φανερός ὁ
σκοπὸς νὰ διδάξῃ τοὺς ἀναγνώστες, ἀλλὰ ἡ κ.
Ἀδαμίδου ξέρει νὰ παίρνῃ τὰ μέτρα της γιὰ νὰ
μὴν κινδυνέψῃ νὰ πέσῃ στὴ ρητορικὴ. Ἀξέχα-
στα τὰ πρόσωπά της, γιὰτὶ παρ' ὄλο ποῦ τὸ χα-
ρακτηριστικὸ της χιοῦμορ εἶναι ἓνα εἶδος κοινῆ
σφαγίδια ὄλων τῶν σελίδων τοῦ βιβλίου, κάθε
πρόσωπο παρουσιάζεται μὲ εἰδικὴ φυσιογνωμία
καὶ ὅλα ἐνσωματώνουν τοὺς κάθε λογῆς ἀνθρώ-
πους ποῦ μπορεῖ νὰ βροῦμε στὴ γωνιά τοῦ δρό-
μου στὴν καθημερινὴ μας ζωῆ.

Πρὶν τελειώσω πρέπει νὰ τὸ πῶ πὼς πρό-
κειται γιὰ δυὸ γυναίκες ποῦ, ἂν δὲν κάνω λά-
θος, ἡ φύση τοὺς ἔδωσε διάφορη προσωπικότητα.
Ἐχάρισε στὴν κ. Λαδάκη—Φιλίππου μιὰ ψυχὴ
προδιαθεθεμένη πρὸς τὸν μυστικισμὸ καὶ στὴν

κ. Ἀδαμίδου μιὰ προδιάθεση πρὸς τὸν πραγμα-
τισμὸ. Ἀλλὰ καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη ἔλας
τίς ἀρετὲς γιὰ νὰ γίνουν συγγραφεῖς μὲ βέβαια
καὶ μεγάλο τάλαντο.

MICHELE IANNELLI

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Ἀπὸ τὴν κριτικὴ τοῦ βιβλίου τοῦ Κρίτωνα
Ἀθανασοῦλη «Ὁ Ἀγαθάγγελος, ὁ Ἐφιάλτης καὶ
τὰ Συμβάντα» τοῦ Ἀνδρέα Γ. Θωμαῆ τοῦ τεύ-
χους 177—178 (*Ἰούνιος—Ἰούλιος 1975) νὰ δια-
στατοῦν ὡς ἑξῆς οἱ στίχοι:

σελ. 27, στίχῳ 2, στίχος 17

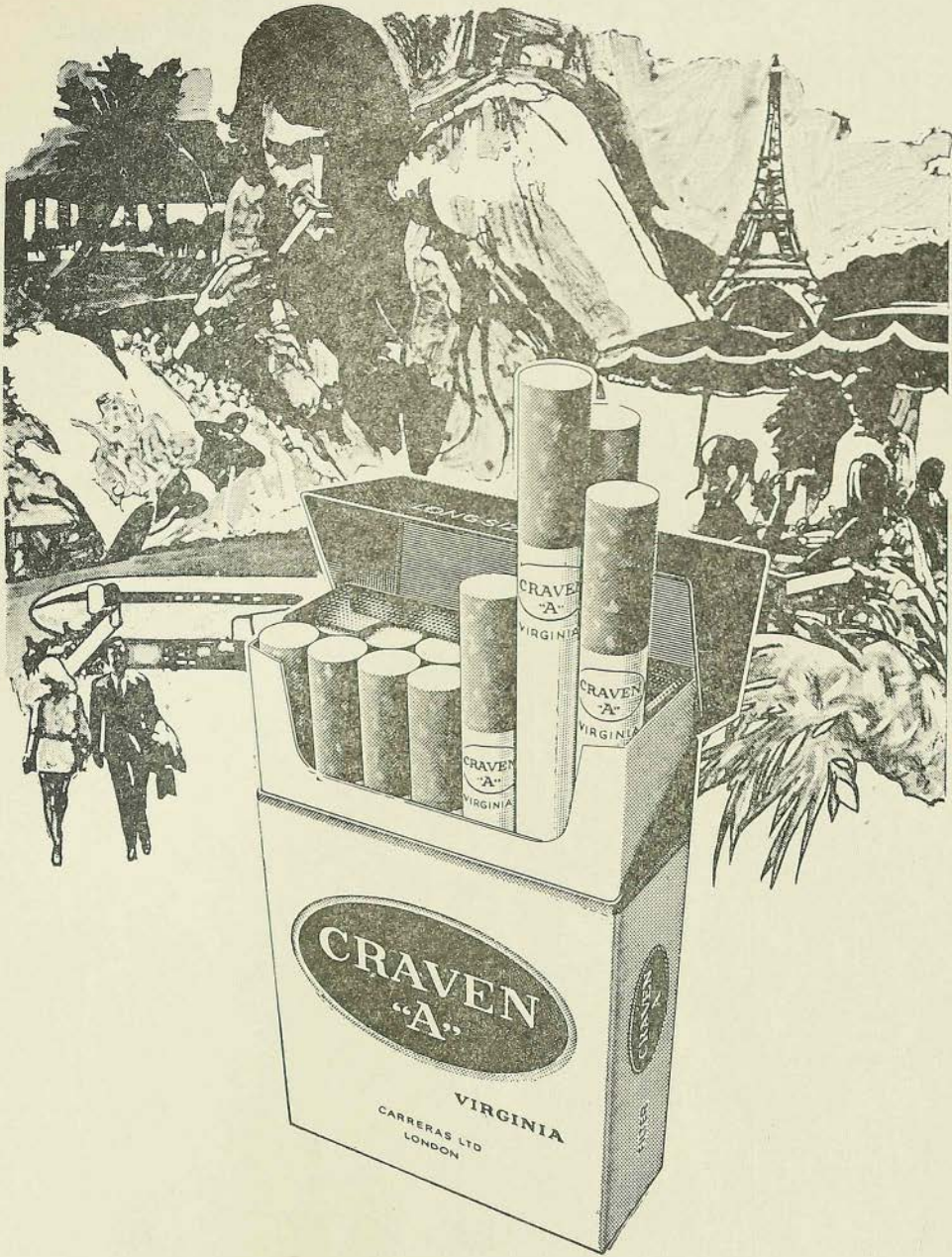
«Ὁ Ἐφιάλτης» τὸν Ἀγούστο τοῦ 1967 (μετὰ τὸ
σελ. 272, στίχῳ 2, στίχος 20

αὐτὴ ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου τοῦ
Κρίτωνα Ἀθανασοῦλη.

Τὸ ποίημα τὸ Κώστα Στεργιόπουλου «The
disinterment» ἀναδημοσιεύεται στὸ παρὸν τεύ-
χος λόγω ἀδελφειῶν στὸ προηγούμενο.

ΓΕΝΙΚΑ

Στὴ «Νέα Ἐστία» (1 Νοεμ. 75)
δημοσιεύεται ποίημα τοῦ Ἀντ. Πιλλᾶ καὶ κριτι-
κὴ τοῦ Ἀ. Καραντώνη γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ Σ. Λυ-
σιώτη «Ἀνθὴ Πίχρας». — Στὴ «Ἀστέρας»
«Ὁρα» (ἀρ. 14) δημοσιεύονται ποιήματα τοῦ
Πυθ. Δρουσιώτη καὶ Δημ. Χαμπούλιδη. — Στὴν
«Ἀνάταση» (5.12.75) ὁ Δημ. Γιάκος γρά-
φοντας γιὰ τὸν Ὁφρὲρ ἀναφέρεται στὴν «Πνευ-
ματικὴ Κύπρος» στὸν Κ. Μόντη καὶ στὶς μετα-
φράσεις τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὴ «Νέα Ἐ-
στία» (1 Ἰαν. 76) δημοσιεύεται διήγημα τοῦ
Κ. Χρυσάνθη μὲ τίτλο «Τὸ Χριστουγεννιάτικο σα-
κάκι». — Στὸ περιοδικὸ «Ὁ Κόσμος» τῆς
Ἐλληνικοῦ (ἀρ. 225) ὁ Νίκος Ἀρβανίτης
κρίνει τὴ συλλογὴ «Οἱ δίσεκτες χρονιές» τοῦ Κ.
Χρυσάνθη καὶ πληροφορεῖ γιὰ τὴν Κύπρον. —
Στὸν «Κρυστάλλῳ» (ἀρ. 152) ὁ Ἀντ. Συ-
μμετῶλης ἀρχίζει ἓνα ὀδοπορικὸ του στὴν Κύ-
προν. — Στὴν «Περίοδον — Πάτρα ἰ-
κὴ» (ἀρ. 173) ὁ Τάκης Δόξας κρίνει τὰ «Πά-
θη τὰ σέπτα» τοῦ Ἀ. Περνάρη καὶ τὸ «Θρηνη-
τικὸ συναξάρι» τῆς πικρῆς χύφρας Κύπρος» τοῦ
Κυρ. Πλησῆ. — Στὸ «H e l l e n i k a»
(1975) ἡ Ἰσιδώρα Καμαρινέα—Ρόξενταλ μετα-
φράζει ἓνα ποίημα τοῦ Τάσου Γεωργίου. Στὸ
ἴδιο τευχὸς δημοσιεύεται μελέτῃ τῆς Λόντεκε
καὶ ἐντυπώσεις τῆς Καμαρινέα ἀπὸ τὴν Πορεία
Γυναικῶν στὴν Κύπρον. — Στὴν «Καστα-
λίαν» (ἀρ. 41) ὁ Γιάννης Μουτῆφης κρίνει τὸ
βιβλίο «Τὸ ὄνειρο» τῆς Νίκης Λαδάκη—Φιλίππου.
— Στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία» (ἀρ.
281/282) ὁ Γ. Καραβίδης κρίνει τὸ βιβλίο «Κύ-
προς» τοῦ Γιάννη Κορτιῆ. — Στὴν «Ἰστορία
τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτε-
χνίας» τοῦ Βουτιερίδη καὶ στὸ συμπλήρωμα
τοῦ Δημ. Γιάκου ὑπάρχουν πολλὰ ἀναφορὰς σὲ
κυβρίους. — Στὸ περιοδικὸ «Τριφυλιὰ καὶ
Ἐστία» (ἀρ. 6) ὁ Δημ. Ζαδὲς κρίνει τὸ βι-
βλίο «Οἱ δίσεκτες χρονιές» τοῦ Κ. Χρυσάνθη.

CRAVEN A
Τόσον Μοντέρνα όσον και η αύριο

*Four of the
K E O
table wines
par excellence*

